

Rodused jutud.

75

wanaaegist juhtumist meie maalt.

Trükki toimetatud

M. J. Eifen'i rahwaluule kogust.

Tallinnas.

Trükitud G. Pihlaka kulusi.

1896.

Kodused jutud.

75

wanaaegist juhtumist meie maalt.

Trüffi toimetatud

M. J. Eifen'i rahwaluule kogust.

Tallinnas.

Trükitud G. Pihtlaka kulusi.

1896.

Доволено Цензурою. — Юрьевъ, 13-го Іюля 1896 года.

Печатня Г. Матизена въ Ревель, Никольская 23.

1.

Rudas Abja wald rikkaks saanud.

R. A. Sinka Pornusest.

Abjas elanud wanasti üks sepp. Sellele sepale üeldud unes, et sepp Pitasillale läheks, sealt leida sepp raha.

Sepp läinud ilma ajawiidmata teele. Jõudnud Pitasillale. Näeb: soldat seisab silla peal.

Sepp läheb ka silla peale. Hakab seal nagu otsides vaatama. Soldat kohe küsima, mida sepp otsib.

Sepp ei salga sugugi, waid kõneleb asja otsast otsani ära.

Soldat kohe wasta: „Tühi wiirastus, muud midagi, mind juhutati ühe sepakoja juurde, mis kolme kuuse alla ehitatud. Seal sepapaja ukse ees seista suur warandus warjul!”

Sepp mõtleb kohe oma sepapaja peale. Tema sepapada just kolme kuuse wahel. Läheb uue lootusega koju tagasi.

Koju jõudes kohe labidas piosse ja kaewama. Kaewanud nii, et labida wars lootas.

Juba katla sang väljas. Veel mõni labida täis ja suur raha latel olnudki täes.

Suur õnn teinud sepa heldeks. Rutsunud kõik Abja walla peremehed kottu ja annud igale ühele toobitäie kulda.

Seda wiisi saanud Abja wald rikkaks.

2.

Abja walla rikkus.

J. P. Söggel Paistu Kaarlikt.

(Teisind.)

Ühele Abja walla waesele saunamehele üteldud ööse unes: „Raewa neljapäewa ööse enne kellu 12 labidaga oma sauna ukse läwe paflu alla kolme jala sügawune auk. Sealte leiad suure katla täie raha. Sest saab sulle ja kehvale Abja wallale küllalt nii palju, et rikkaks wõite saada!”

Mees mõtlema: „Tühja kah! Uuenäed on mõnda petnud, petawad mind ka!”

Mees ei teinud seba wiisi, kudaski kästi.

Paari nädali pärast juhatatud saunamehele uuesti sebasama wiisi unes. Nüüd hatas mees küll wähe uskuma, aga ei teinud ometi käsu järelle.

Kolmat korda seesama juhatus.

Nüüd ütles mees: „Saagu, mis saab, ma waatan dige korra ukse paflu aluse läbi!”

Wõttis ühel neljapäewa õhtul labida ja hakkas enne tute laulu laevama. Raewas kolme jala sügawuse augu. Leidis suure katla, raha täis mis kõlas.

Nüüd oli mees õnnega toos. Raha sai juba wafaga mōõta. Mees ei mõistnud selle hulgaga midagi teha, waid andis igale Abja walla waelele nii palju kui see soowis.

Waelelt saunamehele sai nüüd rikas talu peremees. Ka mitmest waelelt sai rikas kohapidaja.

Nõnda sai tehw Abja wald waele saunamehe läbi rikkaks wallaks.

3.

Bärnusse toodud raha kotid.

J. Döwel Lõstamaalt.

Bärnus olnud üks kontor, kus peremees iga Jaani ööse ilka teenijad õhtu warakult magama ajanud. Pärast päewa loodet pole keegi enam tohtinud liikumasa olla.

Ses kontoris teeninud ka üks kutser. See mõtelnud: „Tahan õige korra järele waadata, mis siin ööse piats tehtama. Ega hārra meid muidu nii hoolega sunni magama minema.“ Pealegi oli kutser ääri weeri mõõda kuulnud, et herrale piab raha toodama, aga ilmasgi seda näha saanud, millal.

Rutser läinud sell õhtul ülesse talli peale ja jätnud luugi pisut paotfile, nii et hoowi peale selgesti wõinud näha. Herra käinud õhtul kõik kohad läbi ja waadanud järele, kas inimesed kadunud. Siis läinud ise ka tuppa.

Restöö ajal läinud hoowi wärawad suure praginaga lahti. Üks herra sõitnud tõllaga sisse. Maja peremees tulnud wälja, rääkinud wõera herraga mõned sõnad. Siis hakanud wõeras tõllast suuri kottisid wälja tõstma. Kotid kõlisenud maha pannes. Rutser kuulnud selgeste raha kõlina ära. Oma herra abiga tassunud wõeras kõik need kotid kontori keldrisse, kus kõik kontori raha seisnud. Kui töö walmis, läinud mõlemad herrad tuppa.

Postipoisid wõtnud selle aja sees hobused lahti, wiinud talli sööma ja pugunud ise talli peale magama. Talli peal leidnud kutseri eest.

Rutser küsinud: „Keda ja nüüd ööse weel siia tõid?“

Postipoisid wasta: „Ei tea muud midagi kui et see üks herra oli. Tõstis teine hulga kottisid wantrist maha. Need kõlisesiwad nii nagu oleksiwad raha täis!“

Rutser teadnud nüüd kõik, kes see härra ja mis ta kotid tähendawad. Pole aga postipoisile muud ütelnud: „Kui sa homme tagasi lähed oma herraga ja kusagil kõrtsi ees kinni piad, siis lähed sa ka muidugi hooste lakkasid rangide alt wälja wõtma. Kui sa lalad oled wälja wõtnud, siis waata ka korraks läbi rangide hobuse kaela wahelt tahta tõlla

sisse. Küll siis näeb, kes sull tõllas istub ja leda
sa ööse siia sõitsid!”

Postipoiss teinud nii. Waadanud tõlda, näinud:
wanapagan istub tõllas. Waadates käinud aga
postipoisil just nagu libedate witsstega hoop ümber
pea. Ei wõinud enam walu pärast waadata.
Istunud peale, sõitnud edasi.

Tee peal ütelnud herra: „Ma annan sulle 10
rupla, aga pia suu kinni. Ära teine lord enam
läbi rangide waata, muidu ei pääse sa enam nii
tergelt!”

4.

Kudas Pärnu kaupmehed rikkaks saanud.

A. Reimann Wirtsuft.

Pärast Rootsi sõda ja katku jäenud wähe ini-
mest elama. Tammiste walda jäenud idigist paar
rahwast, Jaak ja Anu elama. Need asunud
Ruiearu laane ligikal. Neil pole muud loome ol-
nud kui raudjas lauk hobune, kaks lehma ja kaks
mullikat. Neid peitnud nad metsa rööwlite eest
ära. Hobusega teinud Jaak põllutööd. Metsa
lastes tagunud Jaak hobusele puu titu tabja sisse.
Rööwlib tulnud mitu korda metsast wälja ja
tahtnud hoost ära wiia. Aga mis hobusega teha;
lonkab, ei malla ära wiia.

Korra tulnud aga rööwel metsast wälja, wõt-
nud titu tabjast wälja ja läinud hobusega oma teed.

Saak hobusest ilma. Ühel ööl wiinud rööwlib la lehmad ära.

Saak wõtnud homiku kirtse kätte, raiunud suure kuuse tee peal maha, nõnda et keegi läbi ei saanud. Teadnud, et rööwlib seda teed käiwad. Wõtnud siis püssi, läinud kuuse okstesse wahti pidama.

Pea tulnud kaks rööwlit hoostega. Saak tõm-
mutanud mõlemad maha. Mõlemad olnud naesed
meeste riides.

Seda wiisi saanud Saak kahe hobuse peremehets. Hooste kaelad olnud kaela rahasid ja rinna sõlgi täis. Sest saadi teinud Saak kahe hobusega tööd.

Rööwlib pole Saagust laugel metsas elanud. Need warastanud enestele selle peale ühe tüdruku. Lubanud tüdruku tappa, kui tüdruk kellegile rööw-
leid üles annab.

Rööwlib ei julgenud ise Pärnu minna. Kart-
nud, et wõetakse kinni. Seepärast saatnud tüd-
ruku Pärnu enestele soola tooma.

Raupmehed hakanud arwama, mis tüdruk nii tihti läib soola toomas. Raupmehed küsima:
„Kust sa oled?“

Esiteks ei tahtnud tüdruk rääkida. Ütelnud wiimaks: „Kui ma räägin, tapetakse mind ära!“

Raupmehed lubanud hoolt kanda, et tüdrukule midagi wiga ei sünni.

Nüüd rääkinud tüdruk, et rööwlitele soola wiib. Raupmeestel kohe nõuu peetud. Annud

tüdrufule wala herneid selga. Rästkinud teel herneid üks haawal maha pillutada.

Raupmehed läinud herneid mööda tüdrufule järele. Wõtnud rööwlib finni. Leidnud rööwlite juurest palju kulda ja hõbedat. Selle rahaga hakanud kängesti linu ostma.

Sest saadil kauplewad Pärnu kaupmehed rohke-
mini kui enne seda.

5.

Maa=alused.

M. Nija Weelt.

Ühel Wändra naesel olnud maa=alused. Ratsunud neid iga wiisi ohutada ja rohutada, aga need ära ei kadunud. Wiimati läinud kaaluja juurde teada saama, kudas maa=alusid ära kaotada. (Kaalujad on targad, kes Lauluraamatu abil kõi teada saawad, mis soowiwad. Panewad aida wõtme, kelle keele sees rist, Lauluraamatu wahel selle laulu peale „Kes Jumalat nii lasseb teha.“ Siis siotakse naeste tööga, mis kolmewärwiliestest lõngadest kujutud, raamat kõwasti finni, nii et wõtme keel raamatu wahel on ja pära wälja jääb, siis wõetakse raamat wõtme pärat pidi wassatu kae nimetissõrme otsa, luetakse Issa meie ja hakatakse raamatule küsimesi ette panema. Sga küsimise peale üteldakse: „Püha Jumala sõnake, teera ennast, kui see õige on.“ Neid küsimesi pannakse

seba wiisi ette nagu kaaluja ise tahab. Kui kaaluja on juhtunud digust küsima, siis keerab raamat ennast ühes wõtmega sõrme otsas poole lorda ringi, nii et otsad ära wahetab. Näituseks: kusagilt on warastatud ja kaaluja tahab warga nime teada, saada. Siis hakab ta kahtlaste inimeste nimed küsima, nii kaua kui wiimaks dige uime peale juhtub. Kui dige nimi juhtub, siis keerab raamat, mis alaspidi sõrme otsas ripub, teise otsa sinna, kus esimene ots seisis. Niisugusi küsimisi korratakse wahel wäga kaua enne kui dige nime peale juhtub.)

Kaaluja kaalunud ja ütelnud wiimaks: „Sa oled kusagil raha augu peal istunud ja sealt maa-alused saanud. Nüüd oota noore tüu ajal esimese neljapäewa õhtuni, siis wii sinna koha peale üheksat sugu wilja teri, hõbewalget ja soola. Seda wiisi kaowad maa-alused ära. Kui raha juhtub nähtawale tulema, siis ära sa seda muidu wõta kui et sa minu läest oled nõuu küsinud. Selle raha peal on tõotus, mis inimese elu maksab.“

Maene maksnud kaaluja waewa wälja ja läinud oma teed. Oodanud määratud ajani. Siis wõtnud üheksat sugu wilja teri, hõbewalget ja soola ja läinud sinna kohta, kus ta istunud ja kust ta maa-alused saanud. Sinna wisanud tähendatud asjad maha, oodanud natuke aega ja hakanud siis minema.

Ustunud paari sammu edasi, kuulnud raha kolinat. Jäenud seisma. Mõelnud: kas kaaluja õpetuse järele teha ehk raha otsima minna.

Viimaks arwanud: kaaluja tahab raha enesele, kui talle teatan. Parem otsin raha ülesse ega ütle seda kellegile, kõige vähem kaalujale.

Satanud sealt kättega kraapima, kust tõlinat kuulnud. Natukesel aja pärast leidnud üsna mulla pinna alt savikruusi, hõberaha täis. Võtnud selle ära, wiinud koju.

Kodu rääkinud lugu mehele.

Mees võtnud mõne raha, pannud taskusse. Riipea kui rahad taskus olnud, jäenud mees rumalaks. Joosnud tuast wälja jõe äärde, pühunud jõkke, uputanud enese ära.

Pärast ei ole enam midagi õnnetust selle raha pärast juhtunud.

Jutustanud Wändra mees Tõnis Tiitus.

6.

Soo-kaewu raha.

J. Elemann Tapalt.

Tapal mõisa heinamaal on üks kaew, mis „soo-kaewuks“ hüütakse. Enne wanasti olnud see kaew sügaw, nüüd ei ole enam kaewu nägugi, waid muda augu moodi.

Korra näidatud mõisa kärnerile unes, et soo-kaewus raha katel warjul seisab. Rästub kärneri seda sealt wälja võtta. Kärner rääkinud lugu opmannile. Läänud siis korra kahekesi nalja pärast katsuma. Võtnud pika lati, pistnud kaewu. Lati

ots lõõnud wasta tõwa asja. Et kaewus palju muda olnud, ei wõdinud nad midagi näha.

Mehed fidunud wiili lati otsa ja urgitsenud sellega wasta tõwa asja. Wälja wõttes olnud wiili küljes wase puru näha. Kui mehed rohkem urgitsema hakanud, tõusnud kaewu põhjast suur kala wee peale. Pool olnud inimene, pool kala. Mehed ehmatanud ära ja läinud oma teed. Ei tahtnud enam urgitsema hakata.

Teise korra kästud jälle otsima minna. Mehed kartnud, et asi kuradist on ja sellepärast jätnud asja järele. Pärast on sealt kaewu põhjast wee kohinat ja solinat kuulnud, aga kellegilgi ei ole himu sealt otsima hakata.

Juhan Weissenfelti suust.

7.

R a h a a u g u l.

J. Clemann Zapalt.

Tapa Mäu külas näinud üks peremees korra unes, et ta põllu sees raha auk olla. Üks mees tulnud ta juurde ja ütelnud: „Mis sa magad! Tõuse ülesse, mine oma põllule! Ühe söödi künka sees on raha auk. See olgu sulle täheks: Sinine tule lõpe põleb iga neljapäewa õhtu seal peal!“

Mees hõderunud filmi ja mõtelnud unenägu. Ei tahtnud seda hästi uskuda.

Ühel päeval künnud mees seal, kuhu teda ööse juhutati. Siis kuulnud maa alt nagu raha ragisemist. Mees mõelnud: „Siin on tõesti raha aul. Ei ma sind siia roostetama jätta! Ma võtan su wälja ja elan paruni moobi!“

Dobanud neljapäewa õhtuni. Läänud siis waatama. Ja ennäe õnne! Sinine tuli hiilunud künka peal. Aga kudas raha kätte saada? Mees arwanud: „Ei muud midagi, tarwis Soomest abi tuua!“

Läänudki mees Soome maale. Toonud sealt kolm tarka kaasa, kes raha aulufid wälja osanud wõtta. Läänud neljalesti sinna, kus raha katel warjul olnud. Soome targad lausunud ja posisenud maa ümberringi ära, siis hakanud kaetama.

Natukesel aja pärast kerkinud nagu paja sang maa peale. Mehed toonud pika hooa ja hakanud kangutama. Ise ütelnud: „Nüüd ta meie käest enam ei pääse!“

Sulga aega higistanud mehed katla kangutamise kallal. Viimaks hüüdnud peremees: „Mis sull kuradil on, et ülesse ei kerki!“

Sädasti saanud mees need sõnad ütelda, kui kole kargatus káinud ja raha katel kõige täiega maa põhja wajunud. Küll katsunud mees veel mitu korda wälja urgitseda, aga ei midagi. Mifs ta kurja nimetas, sellepärast ei antud temale.

Mees pidi Soome targad tagasi wiima ja neile veel pealegi päewa palgad maksuma.

8.

Helme lossi warandus.

J. Karu Helmeft.

Wastse tõrtsi poolt lossi waremete poole minna olla lossi mäe külje sees suur warandus peidus.

Korra lastnud herra töömehi seda warandust wälja kaewata.

Herra ise olnud selle korra teises mõisas. Saatnud proua waranduse kaewajate juurde.

Suure waewaga kaewatud keldri uks lahti. Murtud ka esimene rauduks lahti.

Keldris olnud väga palju waatistid. Ühe waadi otsa peal istunud üks wana proua ja hoidnud suurt wõtme kimpu süles. Wana proua kõrwal istunud wäike must koer.

Wana proua ütelnud sisseastujatele: „Oleksiwad mu teenrid siin, küll ma teile siis näitaksin, mis keldrisse tuleb maksab!”

Karanud ise mõisa proua juurde ja kägistanud seda hirmus walusasti kaelast. Ka tulnud takka keldrist imelikku külma õhku nende wasta. Nii ei wõinud nad enam edasi minna.

Õtse sellsamal filmapilgul, kui keller lahti saanud, kägistatud ka herrad kaela pidi ja ütelnud: „Miks sa meie elu korteri lastsid ära lõhkuda? Olgu meie elukorter ruttu finni pandud. Kui sa finni ei pane, siis tapame sind!”

Herra saatnud ruttu käsu kaetvajate juurde ja lastnud telbri kinni ajada. Sest saadil seisab Helme lossi warandus ikka seal peitus.

9.

Helme linn.

3. Karu Helmest.

Helme linna ehituse ajal otsitud üht tüdrukut, keda müüri sisse panna. Küsitud: „Kes tahab Helme linna wõtmeid kanda?“

Üks talu tüdruk lubanud wõtmeid kanda. Sellele tüdrukule antud linna wõtmed kätte ja müüritud müüri sisse selle tõotusega: „kui waenlased selle tüdruku nime ei tea, siis nad ka seda linna ära wõita ei saa!“

Selle tüdruku nimi olnud Ann. Selle järele nimetatud ka linna Anne linnaks.

Küll waenlased seisnud linna all mitu korda hulga aega, aga otse kui udu olnud linna ees. Küll lastud suurtükidega, aga linna kätte ei saadud.

Kui korra waenlased jälle linna ümber piiranud, tulnud üks wana naene hallikale wett otsima.

Waenlased wõtnud naese kinni ja küsinud temalt: „Miks linn ei lange!“

Naene ei ütelnud.

Siis lubatud naist ära tappa, kui naene ei ütle. Ütelles lubatud naene elusse jätta.

Nüüd seletanud naene: „Linna müüri sisse on üks tüdruk müüritud. Kui te selle tüdruku nime ei tea, siis te ta linna kätte ei saa!“

Sõja ülemad küsinud: „Mis siis selle tüdruku nimi on?“

Naene ütelnud: „Selle tüdruku nimi on Ann!“

Nii pea kui waenlased selle tüdruku nime teada saanud, langenud otse kui udu linna eest. Suurtükkidega hakatud linna lastma. Linn langenud kohe.

Waenlased häwitanud linna ära.

Enne seda olnud Anne linn suur linn; nüüd on weel ta süda, see on ta waremed alles.

10.

A n n e m ä g i.

J. Karu Pärnust.

Suure-Jaani nüüdse kiriku ligidal künnud wanasti õhtu hilja noor naesterahwas, nimega Ann. Teine naesterahwas pesnud püha hiie ligidal närusid.

Korraga olnud üks ilma lohin ja mürin. Härjad tassinud ülewel taewa all järwe endise Jaani kiriku poole. Kiriku juurest tulnud hlis ühes maaga üles ja edasi. Ilka kiriku poole.

Üks aäl ütelnud Annele: „Hoi alt! Hiis tuleb!“

Ann aga künnud edasi. Järw tulnud püha hiie asemele wana kiriku peale maha. Püha hiis aga jäenud kiriku lähedale ja matnud Anne ühes hārgadega oma alla.

Sest saadiß kannab see māgi nime „Anne māgi.“ Järwe alla aga jäenud kirik.

Anne mäel kaswanud pärast suured männad. Ükski ei julgenud mändi raiuda, kartes, et sellest enesele midagi õnnetust saab.

Korra raiunud aga üks mees sealt ometi mõne männa maha. Tahtnud kütipuid saada. Raiudes jäenud mees pimedaks ja olnud eluaja pime.

Jutustanud Mihkel Hendrikson, 59 a. wana.

11.

Pesa māgi.

D. Hinzenberg Tapalt.

Tapa ja Kuru walla wahel on kuue wersta pikkune mäe seljandiß. Selle seljandiku kõige kõrgem koht kannab nime Pesa māgi. Kõik tulnud sellest:

Wanal ajal olnud seal mäe ligikal ditselised hooste karjas. Teinud teised kõiksugu nalja. Wiimaks hakanud üks ditseline laulma: „Tiiu, too tihuga tuld, Kadri, too kannuga õlut!“

Sedamaid tulnud mäest ilus neiu wälja, pärg peas, õlekann käes. Annud kannuga ditselistele

juua. Mõnus maitsetud see olut. Mehed joonud kannu tühjaks. Murueide tütar läinud selle peale jälle mäeautu tagasi: Kohe alanud mäes tange tõlksimine, nagu teeksiwad seal sepad tööd.

Sest saadit hakatud mäge „Pesa mäeks“ hüüdma, et seal muruneidude pesa wõi eluase on.

12.

Woore mäe süündimine.

J. Rootslane Wõnnust.

Rambja ja Haaslatwa maa peal on üks kõrge mägi ja selle mäe peal mets. Seda mäge hüütakse Woore mäeks.

Wanasti pole seal mäge olnud, waid wäike kink ja see kink olnud üle nagu kana muna.

Korra maganud wana Juudas selle kingu peal. Ta händ olnud kolm korda ümber kingu keerutud.

Susi juhtunud paari pojaga sinna. Wana Juuda pitta saba nähes nälgisunud saba otsast sülla osa ära.

Wana Juudas siputanud jalga ja ütelnud: „Kirp hammustas!“

Teine susi hammustanud saba otsast tats sülda ära.

Wana Juudas karanud istukile, aga heitnud tehe jälle magama.

Kolmas susi hammustanud saba otsast kolm sülda ära.

Nüüd karanud wana Juudas ülesse, hakanud mööda tuntu jooksma. Efti petšnud sabaga tõwasti wastu maad. Kuhu mets juhtunud, sinna sügaw org sündinud. Wisanud peale selle maad taele poole, nii et mäed sündinud.

Seda wiisi saanud ilusast kotusest mägine maa, kuhu nüüd suur mets kaswanud. Seal teeta wana Juudas enesele enne ja peale wihma sööki.

13.

Rahafirstu mägi.

M. Luu Raatwerest.

Rajusi wallas Mõrtsi küla all on wäike mäe kõngas, kolmkümmend sammu pikk, wiisteistkümmend lai. Seda kõngast hüütakse rahafirstu mäeks. Kõngast natuke maad õhtu poole minna on suur kivi, mida õhwri kiviiks kutsutakse.

Sellest kõngast räägitakse, et muiste rahwas sõja ajal waenlaste eest sinna põgenenud ja seal elanud. Põgenedes wõtnud nad raha ja ehted ligi, pannud suure firstu sisse ja matnud sinna maha, et waenlane lätte ei saaks.

Kivi peal õhwerdanud rahwas jälle. Selle õhwerdamise pärast kannab kivi õhwri kivi nime.

Korra elsinud üks mees rabasse ära ega mõistnud kudagi wiisi enam rabast wälja tulla. Dõ

olnud ammu juba täes, aga itka hultunud mees mõõda raba.

Restöö ajal näinud mees korraga eemalt tulb. Hakanud tule peale wälja minema. Warsti jõudnud üsna tule ligidale. Näinud: tats meest istunud tule ääres ja lugenud raha.

Mees kohtunud nii suurt hulka raha nähes. Hüüdnud: „Sumal tule appi! Küll siin on palju raha!“

Kohe kustunud tuli ja mehed kadunud kõige rahaga.

Siis hakanud waatama, kus ta dieti on. Saanud aru, et tuli ja raha lugemine rahafirstu mäel olnud.

See koht olnud mehel tuttav. Siit pääsnud mees ilma ära eestimata koju.

14.

Ussimägi.

J. Neublau Jootmalt Umbila kih.

Eoonurme mõisa maa peal on üks mäe kün-
gas, mis ussimäeks hüüatakse.

Korra läinud mees metsa hooft otsima ja läi-
nud seft mäe künkast üle. Ritwi murdunud mehe
jalgade alt katti ja mees kukunud suurde sügawasse
keldrisse. Keldris olnud hirmus palju usse.
Ussid ajanud pead püsti ja susisenud tangesti.
Usside kuningas jäme nagu pall, olnud usside seas

mitu lorda ringi ümber keldri, säreaw kuldtkroon peas. Ütsti uss ei puutunud aga mehe külge.

Korraga küsinud ussi kuningas mehe käest: „Kas sa neid loome ka oled surmanud?“

Mees wasta: „Ei ole!“

Selle peale ütelnud ussi kuningas mehele: „Too see tamme pakk sealt nurgast siia kest pörandat!“

Mees toonud paku pörandale. Wäitfed ussid läinud tarja kaupa paku kallale. Natukese aja pärast olnud pakk nagu prügi hunit.

Selle peale ütelnud ussi kuningas: „Oletsid sa neid loome enne surmanud, siis oleks sinuga niisama tehtud nagu selle tamme pakuga!“

Mees roninud august wälja, otfinud hobuse üles, istunud selga, sõitnud augu ligidalt mööda ja hüüdnud ise: „Mina olen neid loome tuhande wiisi tapnud!“

Sedamaid wisanud ussikuningas ennast august wälja ja haatanud meest taga ajama. Mees kihutanud tuhat nelja, aga ussi kuningas jõudnud ikka ligidamale.

Kui ussi kuningas õige ligidale jõudnud, hüüdnud korraga ääl: „Aja risti, aja rästi, sealt, kus risti tüntud on!“

Mees kihutanud rutti põllu peale. Seal ei jõudnud ussi kuningas enam edasi. Jäenud sinna maha, mees aga pääsnud ära.

Korra läinud tütt jahi peale. Koer läinud tüti ees. Korraga jäenud koer seisma ega läinud enam sammugi edasi. Mees lükanud koera jalaga, aga koer urisenud ja taganenud mehe poole.

Mees waadanud ja waadanud, mis see on. Korraga näinud kuitwanud kuuse künnu ümber suure ussi, kuldkroon peas. Kütt ei julgenud lasta, kartnud, et linnu laeng ussi künningale midagi wigagi ei tee. Jätanud ussi sinna ja läinud abi otsima. Tagasi tulles olnud ussi künningas aga kadunud.

Natuke maad sealt eemal leidnud mees kaks suurt ussi huntit. Mõitelnud natukese aega, pannud püssi palge, lastnud kaks pauku huntitusse ja pannud ise punuma.

Läinud teisel päeval vaatama. Mitu kummend ussi olnud seal furnud maas.

15.

Toolse ussid.

L. Lepp-Wiikmann Haljalaalt.

Seljal olla veel praegu maa sees suur keller, mitte wäga laugel Toolse müüridest. Seal olla endise Toolse rüütli rööwitud warandus kord warjul. Seda warandust walwada aga suur uss oma poegadega.

Korra teinud karjapoissid tule selle ussi autude peale.

Sest saanud wana uss wäga wihasets. Teisel ketrabel, kui lehmad piima tulnud, läinud uss sinna lehma lauta ja imenud lehma nisad nii ära, et lehm mõne päewa pärast surnud.

Sest ajast saadil ei tohi teegi enam ussidele paha tegema minna. Igaüks kardab, et õnnetus juhtub.

Mõni lord wiiafsse salaja sinna ussidele piima. Selle peale olla ussid wäga maiad.

Kes seda teeb, sell olla ikka hea õnn. Kõik loomad minna lorda ja käsi läia wäga hästi.

16.

Kurfi järw.

D. Hingenberg Tapalt.

Einmanni wallas Satwaldama küla juures on üks järw, mis Kurfi järwe nime kannab. See järw olla Tapa wallast Nõu küla ligidalt sinna läinud. Järwe wesi woolanud maad mööda, ei lehtunud aga puid ega majasid ära. Kui järw edasi läinud, hüüdnud ääl wahet pidamata: „Gest ära! Einjärw tuleb!“ Siiski jäenud sinna, kus järw praegu, tats inimest alla.

See koht, kust järw ära läinud, on praegu lage maa. Järwe põhjast tsef järwe paista imelik must post. Sinna posti ligidale ei päästa aga teegi. Nagu salawägi tõugata igaüks tagasi!

Anna Baaderi suust.

Wisaku järw.

J. P. Söggel Paistu Raarlist.

Wiljandist kahetsa wersta õhtu poole on mada-
late soode wahel pehme raba sees pilliroo tessel
Wisaku järw.

Selle järwe sündimine olnud nii:

Õhtu tulnud suur must härg tuldsete sarwedega,
jooksnud ikka tisendades hommiu poole. Härja
lannul aga läinud määratu must pilwede kogu.

Kus pilwed päikest warjanud, seal olnud nii-
sama pime nagu ööse. Pilwest ei tulnud tillagi
wihma. Ligi Heimtaali mõisa peatanud härg
tammikus, puistanud sarwedega mulda ja kaapinud
jalgadega laiali. Selle peale pistnud ise jooksmas.

Nii pea kui härg sealt ära läinud, wajunud
pilwedest wee kogu alla heina maale maha ja jäänud
sinna. Sest siis Wisaku järw sündinudki.

Wisaku järwest kahetsa wersta teshomiku poole
peatanud ta Loodi männikus ja puistanud seal ka
sarwedega mulda ülesse. Sinna tehtinud sügaw
aui, selle põhja teada ei ole. West seisab augus
paigal ega jookse kusagile wälja.

M u r u j ä r w.

G. Rihberg Kartsiit.

Benuja: Pöögile waldade piiril tsest sügawat laant on suur sambla ja rohu kamaraga taetud järw, mis „Murujärweks“ kutsutakse. Minult kolme sülla laiuselt on järwe tsestel lausa wett näha. See koht on wäga sügaw. Keegi ei ole ta põhja leidnud. Wislad kiwi wette, siis kuuled tüki aja järele, nagu kufuks see teise kiwi wõi raudkasti wasta.

Sinna järwe peidetud korra sõja ajal suur warandus ära. Mõnigi mees käinud seda warandust järwest otsimas, aga ilma aegu lõik.

Korra fidunud süditad mehed kiwi pika nööri otsa ja lastnud järwe. Suba olnud mitu kümme silda nööri wees, kui nöör korraga liituma hakanud.

Mehed tirinud nööri weest wälja: kiwi asemel werine oina pea nööri otsas. Sest saadit ei julge keegi enam järwe sügawust mööda.

Sagedasti nähtud päewal järwe kaldal suure kiwi otsas musta lassi istuwat. Dösel kuulnud järwe ääres hirmust lassiide kisa ja purelemist.

Weisjärw.

E. Rihberg Kartsi.

Kartsi Kärstna rajal on ilus, suur järw, mis itta seal ei seisnud, waid alles hiljemal ajal sinna tulnud. Praegune järwe ase olnud muioste Kartsi ja Kärstna talupoegade tarja- ja heinamaa. Järw ise sündinud seda wiisi:

Korra olnud ilus heinailm. Heinalised wõtnud loogu, tarjatsed hoidnud kaugemal tarja. Korraga näinud heinalised põhja poolt suurt pilwe sammast suure tormiga ja lohisemisega ligimale tulewat. Snimesed põgenenud hirmuga hirmsa pilwe eest ära.

Üks noor tütarlaps jooksnud aga tagasi. Unustanud oma helmed heina sao otsa; läinud neid sealt wõtma. Seni aga jõudnud hirmus pilw sinna ja pilwest woolanud lausa wett alla. Mõne filmapilgu pärast laenetanud seal juba järw. Tüdurul ja weel mõnda muud inimest saanud järwes surma.

Üga aasta nõuda Weisjärwe näkineiu enesele paari inimest ohwrits.

Et sinna järwe ka palju weisid ära upub, hüütakse seda järwe Weisjärweks.

20.

Kuremaa järw.

M. Leppik Koeru Rammalt.

Balamuse kiheltonnas Kaarepere wallas Pätjala küla all on üks tüma soo, mis inimesi peal ei tanna. Seal on wanasti järw olnud, just soo kohal. Ses järwes pesnud aga üks naene lapse nartsusid.

Sellest wihasanud järw ja läinud sealt küla alt ära Kuremaa mõisa alla, kus järw tänapäewani on.

Õiti tulnud must härg järwest wälja, läinud järwe ees ja ise hüüdnud: „Alt ära, Kuremaa tuleb! Alt ära! Kuremaa tuleb!“

Üks osa jäänud Pätjala alla mälestuseks. Seegi piab nüüd kinni kaskwano.

21.

Wäinjärw.

M. Leppik Koeru Rammalt.

Koeru Natwere wallas Niatwere küla wahel on üks tiik. Ses liigis tõuseb mõni kewade wesi nii suureks, et ta weerand wersta lai ja peale kahe wersta pikk on, Mängupealt kinni Uuetuani.

Niatwere tiigist kuulsin lapse põlwes järgmist juttu: Enne olnud Järwa Jaani kiheltonnas Ein-

manni mõisa metsas üts järw, nimega Einjärw. Aga et naene Einjärwes lapse nartfusid pesnud, wihasanud see järw ja läinud kisaga Kuie mõisa ja Kuie küla wahelt läbi: „Alt ära! Einjärw tuleb! Alt ära! Einjärw tuleb!”

Läinud nüüdse Mawere küla kessele. Aga seal pole järwel ta õnne olnud kaua seista. Jällegi läinud Mawere perenaine lapse nartfusid järwe pesema. Sellest wihasanud järw uuesti ja läinud sealt küla alt ära.

Õiti tulnud suur must härg järwest wälja ja hakanud suure häälega karjuma: „Alt ära! Läind järw tuleb! Alt ära! Läind järw tuleb!”

Härg läinud järwe ees Mangupealt läbi kuni Järvi küla alla.

Järvi küla all on ta kaunis kaua puhanud, kuni sealtki kisaga ära läinud Karinu mõisa kauda kuni Tudreküla alla.

Tudrekülast peletanud naesed oma lapse nartside pesemisega järwe jälle minema.

Must härg läinud sealt küla alt Uruküla mõisa juurest läbi. „Alt ära! Wäinjärw tuleb! Wäinjärw tuleb!”

Nii hüüdnud härg Wäinjärwe mõisani.

Seal tulnud Seljamägi wasta. Sinna jäenud Wäinjärw kuni täna päewani seisma. Seljamägi piab praegu keft järwe olema. Selle mäe kohal olla wesi nii madal, et üle inimese pea ei tulla. Rahel pool mäge on wesi nii sügaw, et põhja ei näe.

22.

Raali järw.

J. Katas Waljalast.

Raali mõisa piiris (Saaremaal) on järw ühe suure mae otsas, kell järsub kalbad. See järw kannab Raali-järwe nime. Järwe kohal seisnud ennemuiste üks mõis.

Mõisaherral olnud tosin lapsi, esimene poeg, wiimne tütar; wahelmiste kohta puudub teadus. Kui lapsed täieialiseks saanud, tahtnud wanem poeg ennast noorema õega lasta laulatada. Räänud õpetaja käest luba saamas. Õpetaja ütelnud, et kirikus ei mõida laulatada, sest selle läbi mõida suur õnnetus sündida. Lubanud neid kodu mõisas ära laulatada.

Pulmapäew jõudnud kätte. Pulmalised sõitnud sinna. Ka õpetaja tulnud. Kutsar jäenud hoostega õue, õpetaja läinud tuppa laulatama.

Laulatus läinud mööda. Õpetajat palutud pulmadeft osa wõtma.

Õpetaja aga wastanud: „Ei wõi jäeda, pian ruttu koju sõitma!”

Õpetaja läinud õue, ütelnud kutsarile: „Lase nüüd tublisti sõita, aga hoiu selle eest, et sa tagasi ei waata!”

Kutsar sõitis koju poole. Mõtles aga ise: „Ei tea, mis ilu siin taga piaks olema!”

Waatas tagasi. Aga mis ta nägi nüüd? Nägi

tagasi waadates, et mõisa hakan wajuma ja wajus mõne filmapilguga maa sisse.

Spetaja kättses küll, mispärast tutsar üle teelu teinud. Kui tutsar tagasi ei oleks waadanud, oleks mõisa oma paiga peale jäenud. Nüüd aga oli mõisa kõige pulmarahwaga maa põhja wajunud.

Pärast waatama minnes ei leitud mõisa kohal midagi muud kui suur järsk aut, kell wesi sees oli.

Sellamal päewal, mill mõis ära waos, tulla ta iga aasta wee peale nähtawale, kaduda aga mõne filmapilgu pärast jälle ära.

23.

Mõõkfjärw.

S. Rootslane Wõnnust.

Nõo kihelkonnas Aru wallas kannab üks järw Mõõkfjärwe nime. See järw olla jeda wiisi sündinud:

Kalewipoeg käinud mööda maad. Praeguse Mõõkfjärwe kohal tulnud talle fari pörgulisi wasta. Nendega tõusnud tall sõda. Kalewipoeg loopinud kõigil pead otsast ära.

Pörguliste peamehega olnud Kalewipojal aga palju tegemist. Wiimats wirutanud Kalewipoeg kahe käega hoobi. Pörguline kadunud eest. Kalewipoja mõõk tunginud sügawasse maa sisse ja sünnitanud suure augu.

Nul tulnud pärast wett täis. Rahwas annud järwele Mõõljärwe nimeks, sellepärast et Kalewimõõl teda sünnitanud.

See Mõõljärw on põhjata sügaw.

Peeter Wiira suust Mõõst.

24.

Rudas wanapagan Peipsit mõõtnud.

P. Rootslane Wõnnust.

Wanapaganal olnud tihti Peipsi ümber tege-
mist, aga järw olnud tall ikka tüliks ees.

Mõtnud korra nõuiks järwe ära mõõta, et
siis teaks, kust paras läbi minna.

Läinud pojaga järwe äärde. Suhtunud aga
just niisugusesse kohta, kus dieti sügaw olnud.
Ratsunud ennast mitu korda põhja lasta, et näha,
kas liiwane põhi wõi mudane, aga ei tatse läi-
nud sugugi korda.

Toonud kümnesüallalise puu, katsunud sellega.
Kui ehit puu ka põhja ulatas, ei saanud wana-
pagan sest mudase, pehme põhja pärast sugugi
aru. Saanud sellepärast järwe peale nii wiha-
seks, et sealt päris ära läinud. Ei tahtnud seal
enam elada, kus põhjata järw risuks teel ees.

Sest saadil lastnud wanapagan Peipsi äärest
toil inimesed taewa minna.

Kolm kadunud asja.

D. Hingenberg Tapalt.

Koeru kihelkonnas on Wisuse ja Ramma küla. Enne wanasti olnud neil teised nimed: Wisuse küla olnud „Wesise“ ja Ramma küla olnud „Rammu“ küla. Wesise küla saanud oma nime sellest, et küla rahwal iialgi tarwis polnud põuasel ajal laugelt wett tooma minna, waid nende oma kaewudes olnud alati wett küllalt. Rammu külas kaswanud väga rammus rohi. Elajad läinud seda rohku süües väga rammusaks. Rahwas annud sellepärast külale nime „Rammu küla.“

Seda wiisi saanud aga külad enestele uued nimed:

Ühes mõisas peetud ja piinatud kõõgitüdrukut väga. Seda arwatud wargaks. Tüdruk pole aga ennast süüaluseks tunnistanud. Hüüdnud enne hinge heitmist: „Et te mind ilma süüta olete piinanud, kadugu Wesise küla wesi, Rammu küla rohi rammu ja Koeru kiriku tella tõla ära!“

Tüdruk surunud piinamise kätte.

Järgmisel ööl kuulbud Koeru kiriku tornis tella löömist. Homikul läinud kiritumees torni ja leidnud kiriku tellade küllest paksud were plekid. Enne olnud Koeru kiriku telladel ime ilus ääl. Sest saadik ei olnud neil seda enam.

Wesise küla kaewud olnud järgmisel homikul

koif weest tühjad. Rahwas pidanud nii kaua laugemalt wett wedama kuni kaewusid sügawamaks lastnud teha. Range pöua ajal on seal siiski wee puudus suur. Et Wesise küla nimi külale nagu pillamine olnud, hakanud rahwas seda küla „Wisuse“ külaks hüüdma.

Rammu küla endised rammusad loomad jäenud äristi kõhnaks. Kohtu kaswanud küll tarjamaal, aga rammu ei olnud rohul enam. Rahwas hakanud küla „Ramma“ külaks hüüdma.

Üks mees kurtwastanud wäga selle üle. Mehele üteldud unes: „Mine Urutüla mäele, kaewa sealt kolm korda labidaga kesköö ajal, siis saad Koeru kiriku tella kõla, Wisuse küla wee ja Ramma küla rohu rammu kätte. Nad on seal werise hobuse naha sees!“

Pole mees julgenud neid sealt wälja wõtma minna. Need jäenudki sinna.

Anna Sizingenbergi juust, 45 a. w.

26.

Wanatondi lootsik.

J. Rootslane Wõnnust.

Karujärwe kalbal Pangoti wallas on üks kiwi, mis nagu kumimuli pööratud lootsik wälja näeb. Rahwas kutsub seda kiwi wanatondi lootsikuks.

Korra sõitnud wanatont Karujärwe peal lootsikuga. Peale sõidu wiinud wanatont lootsiku

kaldale tõrwata. Teinud mees tööd nii mis pea higinistanud.

Mehikesel hakanud selg walutama. Toonud enesele kivi istumise tarwis. Toimetanud tõrwamise tööd edasi. Ribeda tööga pole aga tähelegi pannud, et pikne ülesse tulnud ja walgud käima hakanud.

Mehike näinud wiimaks, aga juba hilja. Pikne wirutanud tulise kuuli wanaletondile pähä. Löönud teise kõige istumise kiviiga puruks.

Wanaltondil jäenud tütar järele. Iga aasta istuda tütar järwe kaldal sell päewal, mill pikne wanatondi maha löi. Lõhki löödud kivi seisab praegu alles järwe kaldal.

Peter Wiira suust, Noost.

27.

Kärja hallikas.

J. Kangur Saardest.

Kärja mäel Hallikukivi wabriku ligibal on mäe sees kolm suurt auku. Nende kohta räägitakse järgmist juttu:

Kärja mäel olnud wanasti kolm maja: ait, laut ja elumaja. Maja noor peremees pidanud just oma pulme. Wiinad, olled olnud walmis, pruut toodud koju, hakatud pulme pidama.

Üks wana halli habemega mees tulnud sinna ja palunud õomaja. Ei antud. Wanamees läi-

nud sauna naese juurde. Sauna naene wõtnud wanamehe võmajale.

Wanamees saatnud sauna naese vaatama, mis pulmalised teewad.

Naene tulnud warsti tagasi. Ütelnud, et pulmalised kõik segamisi maas.

Natukesel aja pärast saatnud wanamees naese jälle vaatama. Naene tulnud tagasi, ütelnud, et inimesed elaja näolised.

Kolmat korda saatnud wanamees naese vaatama. Naene tulnud tagasi, kutsunud wanameest vaatama. Wanamees läinud. Suba wajunud majad praginaga maa alla. Ülnast lennanud wares ja harakas wälja. Pruut ja peigmees oliwad wareseks ja harakaks saanud.

Pulma wiinast ja õllest sündinud hallikas. Hallikas joosnud selget wiina. Saksad saanud aga seda teada. Si tahtnud talupoegadele wiina anda. Pannud wahid hallikale juurde, et talupojad sealt enam wiina ei saaks.

Wahid tulnud, kuhu muutunud wiin weeks. Sest saadik jookseb Kärja hallik ainult wett. Jõulu õpsi on mõni katsumas käinud, ehk on hallika wesi wiin. Tähi kõik: ikka wesi.

Mari Kangru suust.

28.

Walgjärwe lehm.

J. Kala Helmeft.

Ühel sügefesl udusel ilmal tulnud suur ilus lüpsilehm Walgjärwe poolt ühe talu karja sekka. Lehm jäenudki karja. Peremees wõtnud lehma enesele.

Olnud õige hea lehm ja annud hästi piima. Peremees saanud temast rohkem kui kolmest, neljast oma lehmas. Sga talwe olnud wõderal lehmil ilus lehmwasikas.

Kõik wasikad kaswatanud perenaene ülesse, nii et wiimaks sest lehmas terwe kari kaswanud. Lehm olnud juba seitse aastat peremehe juures.

Seitsme aasta pärast olnud sügisel jälle niisamasugune udune ilm nagu lehma tulemise ajal.

Tasast äält kuulnud järwest. Ääl kutsunud itka: „Witsi, witsi, hellite! Witsi, witsi, hellite.“

Kohe pistnud wana hellik järwe poole jooksmas ja kõik seitse poega järele. Kõik kadunud järwe ära. Nõnda jäenud pere terwest karjast ilma.

29.

Sõit Emajõel.

D. Hingenberg Tapalt.

Muiste elanud Tartu ligidal Emajõe talbal üks mõisnik. See pole iialgi maanteed mööda Tar-

tusse sõitnud, waid ikka mööda jõge. Lastnud hoostele telliskiwid jalgade alla siduda, siis sõitnud hobused mööda wett nagu mööda maanteed. Rutsarile aga annud herra kōwa kōsu, et ta sõites tagasi ei tohi waadata ega sõnagi rääkida, nähku ehk kuulgu ta mis tahes.

Korra sõitnud nad jälle mööda Emajõge. Rutsaril kufunud piits maha. Rutsar waatanud tagasi. Näinud, kudas sarwiline mees tõlla kõrwas ujudes tõlda wee peal hoibnud.

Niipea kui sarwiline näinud, et kutsar tagasi waatab, lastnud ta kange tuule tõusta, nii et tõld peaaegu üsna külleli wajunud.

Rutsarile tulnud hirm peale, löönud risti ette ja hüüdnud: „Isa pojuke, pūha ristike!”

Sedamaid wajunud tõld herraga ja hoostega ühes koos jõe põhja. Suure waewaga peasnud kutsar ujudes kaldale.

Tõlda ja hobused wõida weel tänapäew Emajõe põhjas näha. Need olla aga nii finni, et keegi neid sealt kätte ei saada.

30.

Wirtsjärwe silla ehitamine.

J. Kiwisäl Rattist.

Wanapagan tahtnud korra Wirtsjärwest kiwisilda läbi teha. Sels korjanud oma poisstega siit ja sealt kiwa kofku ja wiinud Wirtsjärwe.

Korra korjanud nad Polli wallast Ritwi külast
litwa põlle peale. Kui põlled täis saanud, läinud
nad Wirtsjärwe poole minema. See olnud tesh-
öö aeg. Kuff laulnud. Nüüd kattenud põlle kand-
med katti. Ritwid kufunud sinna maha, kus keegi
just olnud. Üks kufunud Polli walla Rembši talu
nurme peale, teine Karksi karjamõisa Tauga nurmele.
Seal kaskwad praegu mõned põlised pärnapuud.
Kolmas kufunud Karksi Riidame talumaa peale
Mõhesoo otša juurde, neljas Mäeküla Küti talu
nurme peale. Seal kaskwad praegu põline männa
mets. Viies weerenud Pilgu talumaa peale. See
on kuulus Jitwakiwi. Kuues kufunud Mäeküla Ritši
talumaale. See aga on ju umbes paarikümne
aasta eest ära lõhutud. Seitsmes on Kärсна wal-
las Warebu talumaal.

Kui kuff laulnud, olnud pea wanapagan Karksi
Mäekülas Pähnamäel ja ütelnud ise:

Tauga salu seisja paigal,
Jitwakiwi istu maha,
Pähna riba pääse walla!

Siis jäenud Tauga salu seisma omale kohale,
Jitwakiwi istunud maha ja Pähna riba seisnud
paigal. Seft saadil jäenud Wirtsjärwe sild poo-
leli ja litwid seisawad weel sealsamas, kus nad
praegu on.

31.

Wirtsu fild.

J. Karu Pärnuft.

Wanapagan tahtnud korra Wirtsuft Muhu-
maale filda teha. Mees ei ole alati suurelt maalt
Muhu maale ja Saaremaale pääsnud, kui süda
soowinud. Arwanud, et kui filla üle Wirtsu
wäina teeb, siis enam takistusi ees ei ole.

Pärnus olnud feli ajal dieti palju tiwa.
Seda teadnud wanapagan. Läänud Pärnu, kogu-
nud tiwid kottu, tahtnud Pärnu tiwidest Wirtsu
filda teha. Kiwid ladund wanapagan kõi põlle
fisse. Lõpe kõrtfi juurde (Mihkli kihelkonda) jõu-
des läinud mehikesel põlle paelad katti. Kiwid
langenud kolinal põllest maha.

Wanapagan wihaftanud, ei hakanud enam
tiwa kottu koguma, läinud oma teed. Lõpe kõrtfi
ligidale sündinud aga wanapagana tiwidest suur
mägi.

Wirtsu fild jäenud fedaawiifi ehitamata.
Pärnu on feli faadil ilma tiwideta, feli et wana-
pagan need kõi fealt ära wiis.

32.

Sillawalgme.

J. P. Söggel Paistu Kaarlift.

Wanapagan tahtnud Saksniidu jõe filda
peale teha, feli muidu ei pääsnud ta fealt iga

korra ilma talistamata üle. Läänud Cresti küla nurmele, kiskunud sealt põlle täie suuri kiwa ja wiinud neid Saksniidu jõlle. Sealt rutanud jälle tagasi teist koormat tooma.

Nii kannud wanapoiss päewa otja kuni pooleni ööni. Wanal olnud põll parajalt kiwa täis korjatud, kui kuff lorruga laulnud. Wanapagan karanud püsti ja tahtnud jooksuma panna. Aga uus õnnetus juhtunud. Põlle pael katkenud ja kiwid kukunud kolinal maha. Wanapagan tahtnud neid weel ülesse korjata, aga ju laulnud kuff teist korda.

Ei nüüd enam aega. Jätanud kiwid sinna ja jooksnud ise kus seda ja teist. Kitwide müri-
nast hārganud küla rahwas ülesse. Urwanud, et maja paarid fisse langenud. Aga majad terwed nagu enne. Alles homiku leidnud nurme pealt suure kiwi hūniku.

Kitwi ware Cresti küla nurmel kannab praegugi weel nime „põlle täis“ ja kiwidega täidetud Saksniidu jõe koht „Sillawalgme“.

Rimetatud kohad on Siisu järwest wersta maad kaugel, selle jõe ääres, mis Siisu järwest Pärnu meresse jookseb.

33.

Rottnõmm.

J. P. Söggel Paistu Kaarliist.

Enne olnud Rottnõmme kohal mitmed talud. Nende omanikud elanud wagusat elu. Korra haka-

nud wanapagan aga Lohuniidu nõmmest liitwa wedama. Tahtnud kuhugile ei tea mis asja ehitada. Sasinud liitwa koti selga, wiinud sinna ja puis-
tanud maha.

Teist koormat tuues wäsinud mehite nii ära, et enam paigasiki edasi ei saanud. Nõmme ligi-
dale wisanud liitwa koti seljast maha, et wäha hinge tõmmata.

Olud tüki aega puhunud, laulnud kuff esimest korda ja pea weel teist korda. Wanapagan wõt-
nud nõuults sedamaid koju minna. Kartnud kufe kolmat korda laulwat, enne kui pärile pääseb. Puistanud kärmesti liitwa kotist wälja ja pistnud punuma.

Seda kohta, kus wanapagan liitwa kotist wälja puistanud, kutsutakse praegu „Kottnõmmeks“ ja seda kohta, kuhu esimese koti wiis, „Saasi mäeks“. Mõlemad on Halliste Kaarli piirides.

34.

R o k a l i w i.

M. Kurul Rihnuist.

Korra käinud wanapagan Peipsi ääres edasi, tagasi, kiskunud karku peast ja sülitanud. Wahel rääkinud iseeneses: „Küll on ilma elu imelik! Mind kardawad kõik ega taha minu juurde tulla. Sa ometi lähed mulle hädasti seltsi tarwis!“

Nõnda iseeneses pomisehes jõudnud wee äärde.

Waadanud järwe peale. Näinud: kalamehed paatidega järwel. Meid nähes harganud talle midagi meelde. Hakanud ühe jala pealt teise peale hüppama ja tantsima.

Hüüdnud ise: „Nüüd tean, kudas seltsi saan. Ma wiin suure kiwi Sõrwe sääre otsa just laetwade tee peale. Laetwad purjutawad kiwi otsa. Snimesed uputwad ära, on minu jägu!”

Juba kahmanud suure kiwi sülle ja hakanud Sõrwe poole sammuma. Tee peal rebenenud aga põlle paelad ja kiwi kukunud maha.

Kiwi seisab praegu weel Manija saare peal. Kiwi hüütakse Koka kiwiks. Kiwi on 10—12 jalga kõrge.

35.

Ihaste tondi kiwi.

J. Rootslane Wõnnust.

Tartu ligikal Emajões Ihaste kõrtsi kohal on üks kiwi, mis tondi kiwiks kutsutakse. Kiwi sinna saamine olnud seda wiisi:

Tartusse ehitatud doomi kirikut. Seda ehitust pole wanatont sallinud. Wõtnud nõuaks kirikut arahäwitada. Wanapagana elukoht olnud sell ajal Boore mäes. Sealt wõtnud suure kiwi wälja. Pannud kiwi lingu peale, tahtnud kiwiga kirikut puruks wisata. Keerutanud kiwiga lingu ümber nii mis maa wärisenud.

Kui wanatont just kiriku peale sihtima hakanud, läinud lingu nõör katti. Kiwil ei olnud weel täit jõudu käes. Sellepärast langenud kiwi enneaegu Emajõe. Seal seisab teine praegu weel. Pole teine suur ega tilluke, ulatab jõesst sügawast weest mõnda jalga wälja. Seal olen ise teda mõnda korda näinud.

36.

Wanapagana kiwid.

J. Prooses Rannaküllast.

Õhmja mõisa põllu kohal olnud muiste Gesti kants. Seda tunnistawad praegugi wareme moodi kiwi lademed ja mitmed maa seest leitud sõjariistad.

Selle kantsi kõrwa tahtnud wanapagan oma kantsi ehitada, aga ei wõinud.

Igaüks teab, et wanadelus oma tööd itka öö pimeduses teeb ja seda kõik enne kuke laulu.

Juba õhtu aegsasti hakanud wanapagan tööle. Suur ladem kiwa olnud koos. Müüri töö edenenud üsna jõudsasti. Aga wõtku äpardust! Juba Paali pere kuff laulnud.

Delus ei raatsinud aga oma tööd nii hõlpsasti pooleli jätta. Wihaga wisanud ta kuke poole suure kiwi. Tahtnud kuke ära tappa. Aga kiwi läinud kukest üle.

Warsti laulnud ka teise pere kuff. Ka sellele

saatnud wanagan tiwi jõmmaka. Sälle tutunud tiwi ometi enne maha.

Siis laulnud kolmanda pere kull. Sellelegi saatnud tiwi. Aga nüüd pisinud mehite juba ise punuma.

Need kolm tiwi on praegu weel seal ja wähe eemal tiwi waremit. Igal tiwit on oma isenimi.

Ruke pärast pidi wanapagana töö pooleli jäema.

37.

H u n d i k i w i.

J. Rootslane Wõnnust.

Kapla kihelkonnas Waltu wallas on üks suur tiwi, mis hundi tiwiks kutsutakse. Oma nime saanud tiwi sellest, et Kalewipoeg temaga hunti wisanud.

Korra sõõnud mähahobune warsaga selle karjamaa peal.

Olnud just Jaanipäewa laupäewa õhtu. Korraga tulnud hunt warsa murdma.

Seda näinud Kalewipoeg. Kalewipoeg käinud parajalt Ohefatu wallas Hiie mäe peal, wersta kümme sealt laugel. Kalewipoeg kahmanud tiwi kätte ja wirutanud hundi pihta.

Hunt, hobune ja wars olnud aga liiga üksteise ligidal. Kõik kolm jäenud Kalewipoja tiwi alla.

Warsal olnud kell kaelas. Weel nüüdki kuul-
dakse iga Saani ööse kiwi alt warsa kella kõlilemist.

Mart Ere suust Rapla kihelkonnast.

38.

Karksi kiriku ehitus.

J. Kiwijäl Karksi.

Korra olnud peale sõdade ja katkude Karksi ja Karksi
ümberkaudune maa inimestest nii tühjaks laasta-
tud, et kõigist tats inimese hinge järele jäenud,
teine mesterahwas, teine naesterahwas. Need ei
teadnud aga teine teisest midagi.

Meesterahwas leidnud korra liitwa pealt wars-
keid inimese jälgi. Oh kui rõõmus mees siis
olnud! Annud jälgedele suud. Näinud jälgi mööda
edasi ja näinud peagi naesterahwast. Waadanud
seda esmalt eemalt ja joosnud siis rõõmuga naes-
terahwa poole. Naesterahwas näinud, et keegi
joostes ta poole tuleb. Mõtelnud mõne waenlase
olewat. Pannud eest jooksuma. Meesterahwas
joosnud talle ometi järele ja saanud naesterahwa
kinni tabada.

Meesterahwas olnud rõõmust ja naesterahwas
hirmust nii ära ehmatanud, et esmalt kumbki sõna
suust ei saanud. Alles tüki aja pärast hatastiwad
teine teisega rääkima.

Heitnud siis paari ja saanud palju lapsi. Laps-
ed olnud kõik terwed ja priske. Sumala õnnis-
tus olnud nendega.

Neil tõusnud igatsus kiriku järele. Hakanud sellepärast Karksi lõhutud mulla walli juurde väljaspoolesse wallikraawi äärde põhja poole külge kirikut tegema. Walli peal ja walli kraawis olnud puid küllalt. Niine nõõridega wedanud nad alt palgid ülesse oru kaldale ja hakanud kiriku seinu ehitama.

Seda ehitust näinud teised inimesed. Tulnud sinna ja aidanud tööd edasi teha kuni kirik walmis saanud. Et Karksis head maad on, asunud sinna jõudsasti rahwast elama.

Pea jäenud puukirik rahwale kitsaks. Wõtnud sellepärast nõuiks kivi kirikut ehitada.

Hakanud siis lõune poole lossi sisse oru kaldale aluse kraawi kaetama. Kaetades tulnud neile õnnistus appi. Leidnud maa seest suure kulbse härjaitke ja muid kulbasju.

Ülem võtnud need oma kätte, annud muist töölistele palgaks, muist aga pannud kirikule ilu-asjadeks.

Mõne aja pärast lõhkunud waenlased kiriku ära ja wiinud küllast kiriku riistad ära.

Selle peale hakatud endise puukiriku asemele jälle puukirikut ehitatama. Seda kirikut hüütud Peetri kirikuks. See kirik seisnud enam kui sada aastat. Siis lagunenud kirik ära.

Selle peale ehitatud lossi sisse jälle endist kivi kirikut uuesti. See on see kirik, mis praegu Karksis alles on.

Jagupi kiriku ehitamine.

J. Reitwelt Weelt, Jagupi kihelkonnast.

Jagupi kirikus seisab altari kõrvas suur külle luu sein. See luu on nõnda suur, et ühegi nüüdse meie maa suurel loomal nii suurt ei ole. See külle luu olla rahwa jutu järele ühe neitsi külle luu.

Selle neitsi nimi olnud Türga neitsi. See neitsi elanud sell ajal, kui Jagupi kirikut esimest korda ehitatud. Türga neitsi aidanud kirikut ehitada. Kannud kiriku ehitamise tarwis kõige suuremad kiwid süles kottu ja pannud ise ka müüri sisse.

Kui kirik walmis saanud, surnud Türga neitsi ära. Üks ta külle luu wõetud aga ja pandud kirikusse tulewale põlwele mälestuseks.

Muidu räägitakse kiriku ehituse kohta weel seda: Mis päewal ehitatud, langenud öösel ikka jälle maha.

Viimaks käskinud üks wanamees paari noori hargi tuua, kiriku ehituse riistad nende peale panna ja neid siis oma tahtmisi minna lasta. Kuhu härjad seisma jääda, sinna tulla kirik ehitada.

Seda wiisi tehtud. Härjad jõudnud praeguse kiriku kohale ja jäenud sinna seisma. Sinna hakatud uuesti kirikut ehitadama. Seal ei langenud öösel enam maha, mis päewa ehitati.

Järwe firif.

J. Suhtam Ahjast.

Wõnnu kihelkonnas on üks järw. Ses järwes olla juba algusest saadik firif. Kiriku tornil olla tuldrift otsas. Ka olla firikul ise oma kogudus. Ses kirikus pidada kogudus oma teenistust.

Iga wana aasta õhtu tulla see firif järwe peale wälja. Siis põlewad kirikus tuled ja mängitakse orilaid. Aga ei igaüks saa seda näha, waid ainult need, kellele näidatakse.

Korra läinud seal ligidal ühes talus wana tüdruk õhtu tulla 10 ajal õue. Kirik olnud ülewel järwe peal, kirikus põlenud tuled ja kogudus laulnud.

Tüdruk joosnud tuppa, kutsunud teisi vaatama. Ütelnud: „Tulge õue vaatama, firif järwest wäljas!”

Teised ruttanud wälja vaatama. Kohe wajunud firif kohisehes järwe põhja, kustunud tuled, waikunud laulud.

Peremees ajanud kõik külarahwa koku. Ütelnud: „Laseme järwe maha, siis saame kiriku tätte.”

Hakanud kraawi kaewama. Mida nad päewa aga kaewanud, langenud õõse jälle koku.

Seda wiisi on firif praegu alles järwe põhjas.

Tallinna teegikirik.

J. Neublau Jootmalt.

Üks herra käskinud kutsari üht sõiduhoost ära müüa. Määranud hobuse hinna ära. Kutsar läinud, müünud hobuse, saanud paarikümme rupla rohkemgi.

Kutsar hakanud koju minema. Uulitsal tulnud pime sant wasta.

Kutsar annud sandile kümme kopikat. Ütelnud: „Täna sain hea kasu, siis annan sandile ka!“

Sant küsima: „Mis hea kasu sull siis täna oli?“

Kutsar rääkinud, mis juhtunud.

Sant paluma: „Anna, mina tergitan seda raha kotti!“

Kutsar ei aimanud midagi paha. Annud rahakotti sandile tergitada.

Sant kaalunud rahakotti kae otsas. Hakanud siis raha kotiga edasi minema.

Kutsar hüüdma: „Sant, kuhu sa rahakotti wiid?“

Ei sant tee wäljagi, läheb edasi.

Kutsar läheb rahakotti sandi käest ära kiskuma. Sant karjuma: „Tulge appi! Minu rahakott wõetakse ära!“

Kutsar ja sant wiiake kohtusse. Kutsar ütleb, et rahakott tema, sant, et tema.

Rohus küsima: „Ütle sant, kui palju raha siin kotis on?“

Sant ütelnud karwa pealt ülesse. Rohus mõistnud raha sandile.

Dühjalt pidanud kutsar oma teed minema. Nulitsal saanud kutsar ühe woorimehega kokku. Woorimees ütelnud, et ta iga õhtu sandi korterisse wiia. Woorimees juhatanud kutsarile sandi korteri kätte.

Õhtul läinud kutsar salaja sandi tuppa. Sant läinud rahakotiga ahjuäärde, wõtnud sealt kivi ära, tõmmanud sealt kruusi wälja ja ütelnud: „Kruusike, kruusike, täna toon sulle suure waranduse!”

Sant pannud kõi rubla tüki kruusi.

Kutsar waltwanud nii kaua kuni sant ära läinud. Siis wõtnud kutsar kruusi kõige täiega ära.

Teisel päewal läinud sant kerjatud raha kruusi wiima. Ei kruusi enam kusagilgi.

Sant ehmatanud kangesti ära. Meelt ära heites poonud enese ülesse.

Kutsar wiinud raha kruusi kohtusse. Nääkinud seal kudas ta kruusi kätte saanud.

Rohus mõistnud kutsarile hobuse raha kätte. Muud raha jäenud weel 40,000 rupla üle.

Selle rahaga ehitatud Tallinna seegikirik. Wäljaspool kiriku seina peal on sant ja pois praegu weel pildiks näha.

Mihkel Kullerkupu juust.

Katku aed.

J. Clemann Tapalt.

Järwa-Jaani kihelkonnas Katwa ja Seliküla raja peal on metsas suur kiwi aherwarä, mis heina kuhja moodi, alt lai, pealt teraw, umbes 15 jülba laiune. Seda nimetatakse „katku aiaks.“

Korra läinud üks wanamees böse katku aiast mööda ja näinud seal finist tulukest. Mees mõelnud, et karjalapsed õhtu tule sinna jätnud. Läinud piibu peale tulb mõtma, aga kui juurde saanud, kadunud tuli ära. Selle asemele figinenud suur härg sinna. Härg maganud, sõniku hark nina ees.

Wanamees mõtnud sõniku hargi, lõõnud härگا. Kiwi hunikus kuulnud selle peale mürinat ja nagu raha raginat. Mehele tulnud hirm peale. Mees minema. Härg kadunud ka kohe ära, kui mees härگا lõõnud.

Päetwa läinud uuesti seda kohta vaatama, kus härg maganud. Leidnud sealt paari toobi osa wastraha, uued ja puhtad nagu kuld.

Korra lastnud Katwa mõisa herra sealt kiwi-
aia tarwis kiwa wedada. Siis leitud sealt palju kuld- ja hõbeasju. Aga böseti ei antud herrale rahu. Mõisas läidud kõlistamas ja nõutud koguni, et herra need asjad sinna tagasi wiiks.

Herra annud käsu kiwa tagasi wiia. Läinud

ise ja matnud waranduse ta sinna samasse maha. Pärast seda ei ole keegi enam seda julgenud wälja urgitseda.

43.

Katku pois.

J. Prooses Drust.

Gaeska küla peremees Mart tulnud suurel katku ajal ühel kewadisel õhtul wäljast koju poole. Werst maad külast eemal näinud ta liitwa augus tee ligibal ühe poisi nutwat.

Mart teretanud poissi ja küsinud, kes ta on ja mis ta teeb.

Pois olnud esiteks nagu ehmatanud sarnase kutsumata külalise üle, ei saanud kaua aega sõnagi suust.

Viimaks ütelnud ometi: „Mina ei puudu sinusse, ära puudu sa ka minusse. Mine koju, ära küllwa ega künnu. Ehita metsa enesele maja, sinna jõe oma perega. Ela seal seni kuni mets hakkab loome wihtama (see on: kui hunt hakkab loome murdma); siis tule ära. Kõik tähtpäewad piad ja pidama. Ühtki tööd ei pia tehtama, selle läbi tuleb õnnetus majasse! Neljapäewa õhtul ei tohi tebrata; siis surewad lambad ära. Reedel ei tohi jialiha teeta ega pastilaid lappida; siis saawad otsa siad ja loomad. Reedel ei tohi ka pead fugeada;

siis langed saksa wiha alla. Soia ennaft aga ka, et ja sellest kellegile ei räägi!"

Mart tänanud õpetuse eest ja lubanud suud pidada.

Sell kowadel ei teinud Mart ühtki seemet maha, eht teised küll teda naernud. Mart ehitanud metsa maja. Glanud seal oma perega kuni hunt ühe looma ära wiinud. Siis läinud külasse tagasi.

Kõik küla oli katku läbi ära häwitatud. Mardil oli nüüd küllalt lõigata wilja, mis teised maha külwanud.

Mardi peres peeti kõik tähtpäewad ja õhtud kartwa pealt, peeti ka palju teisa kuntsa.

Korra paiganud sulane reedel kogemata past-laid. Kohe furnud lehm ära. Niisama keedetud korra reedel sialihä. Kohe sõõnud emis oma põrsad ära. Mardi metsa maja palgid olla praegu weel selle pere lauda sees.

Praegune perenaene ei pia enam neid wanu kuntsa. Ütleb, et talle ei ole midagi iseäralikku juhtunud.

Katkuagseid hauad on praegu weel Haeska küla wäljal näha.

44.

Katku pahandus.

M. Luu Kaawereft.

Katki pidanud Koerus head lõikust. Tulnud Koerust Peetri kihelkonda, et ka seal oma tööd

algada. Walge tulnud wälja. Ratt ei julgenud enam edasi minna. Jäenud Rareda mõisa wälja peale piatama.

Seitnud seal ühe kiwi peale magama. Selle kiwi peal on praegu alles kattu teha mood näha, ka kattu kapi ase.

Rui katt Rareda wäljal maganud, norisenud ta ise nii kangesti, et kümme wersta ümberringi igale poole norisemist kuulnud. Inimesed joosnud seda kuuldes koe metsa palku, et katt neid kätte ei saaks.

Rolme päewa pärast hārganud katt üles. Wõtnud reisikepi ja pöörnud Sigapuzma poole. Sigapuzmas leidnud katt igal pool tühjad majad eest, ei inimese hinge kusahilgi.

See pahandanud kattu. Ratt wõtnud nõuiks otsekoe läbi metsa ja raba Pāinurme minna. Sigapuzma tarjamaal olnud kattul tee peal kiwi ees. Selle kiwi wasta lõõnud ta kogemata jala ära.

See kiwi pahandanud kattu. Ratt lõõnud kapiiga kiwi pooleks ja tõuganud pealmise poole eemale.

Alles täna päewani seisab see kiwi nagu katt teda jätnud. Weel on kiwi peal kattu jälg näha ja neljas kohas kiwi sees kapi ase.

45.

Saldjas ja mees.

S. Rebane Kuusalust.

Rolin polwe tagasi tulnud Rosu küla Lõpe meestest üks ülestõusmise püha esimese päewa

homiku Mähuste Tudupeksi sohu metsikse mängi. Mees hulkunud kõige homiku mööda sood ega leidnud ainustki lindu. Hakanud wiimaks siunama ja wanduma.

Rui wiimaks koju hakanud minema, kuulnud kaugelt metsikse laulu ja hakanud sinna poole minema. Sigemale minnes muutnud laul just nagu sia rõhkimiseks. Mida rõhem mees edasi läinud, seda imelikumaks muutnud ääled.

Wiimaks kostnud kange kohin mehele kõrwa, nagu oleks heina saadu weetud. Warsti paislnud ta suur must kogu mehele filma. Rõgu hüüdnud: „Ma tulen!”

Mees wasta: „Tule, kes sa oled!”

„Ma tulen!” hüüdnud haldjas teist korda.

„Tule! Ma lasen!” wastanud mees.

„Lase! Sääre luud on kõwad!” kostnud haldjas wasta.

Mehele juhtunud õnneks hõbekuul taskus olema, pannud ruttu püssi, lastnud.

Must kogu läinud praginaga lõhki. Rõguist karanud suur tule kera wälja ja weerunud kange kohinaga Suru mõisa poole. Seal tapnud tulekera mehe ära, kes sel homikul parajalt metsikse jahil olnud.

Mehele teinud see juhtumine nõnda hirmu, et enam iialgi pühapäiwil püssiga metsa hulkuma ei läinud.

46.

Hundi kütt.

D. Hingenberg Tapalt.

Korra läinud Kuriste mõisa aidamees mõisa rehte hunta walmama. Reklöö ajal näinud ta hunti tulewat. Hunt tulnud sööda juurde ja hakanud sööma.

Aidamees seadnud ennast walmis hunti lastma. Korraga näinud aga hundi asemel sööda juures ilmatu pika wana mehe, kes ärkisti nagu maa seest wälja kaswanud. Nägu olnud üsna karwane ja silmad põlenud nagu tule süed.

Aidamees tahtnud esmalt püüfiga lasta, lõõnud aga kartma ega ole lastnud. Kõle mees polnud keegi muu kui wanapagan ise. Wanapagan läinud aidamehe eest afna alt mööda rehe tua otja kambriisse ja lõõnud seal uufe karprauh kinni. Aidamees pannud küünla põlema, otsinud kõik kambri läbi, aga pole midagi leidnud.

47.

Rahast inimene.

H. Põder Wiljandist.

Ennemuiste olnud Wiljandi ligibal üks matmise koht. Sina maetud sõja ja katku ajal palju surnuid maha. Seda kohta hüütakse kalmumäeks.

Sealt sõitnud korra üks wana talu ema ja ta tütre tütar koju poole. Mäe ligi jõudes näinud nad: üks walgete riietega inimene kõndinud mäe otsas edasi, tagasi. Riided liblendanud aga tuule käes.

See olnud keelkõõ aeg.

Naesterahwad tahtnud esiti kartuse pärast hobuse ümber pöörda. Wiimaks aga ütelnud wanaema: „Läheme peale edasi. Jumala ristike olgu meiega. Ega ta meile ikka kedagi ei tohi teha!”

Annud hobusele piitsa, sõitnud edasi.

Mäe otsa jõudes wõtnud walgete riietega inimene nende hobuse juu kõrvalt kinni. Hobune ei saanud enam edasi. Walgete riietega inimene ütelnud: „Lööge mind korra piitsaga!”

Naesterahwad pole hirmu pärast midagi julgenud wastata. Palunud aga Jumalat. Wõeras laskinud sõrme otsaga enese külge puutuda. Ka seda pole naisterahwad teinud.

Wiimaks wõtnud wanem naisterahwas julgust, tõmmanud häkisti hoost ohjast ja löönud piitsaga. Hobune karanud äkilise löömise pärast püsti.

Seda nähes karanud wõeras inimene üle kraawi ja ütelnud: „5000 aastat olen ma siin maganud. Et mind keegi ei päästa, pian ma teist 5000 aastat weel siin waelwas olema!”

Selle peale langenud ta kõlinal rahaks ja wajunud maa alla.

Naesed jutustanud kodu seda lugu teistele. Need aga ütelnud: „Oh te rumalad! Miks te ei puu-

dutand temasse. Siis oleksite hulga raha saanud! See ei olnud teegi muu kui mõni undrehti saadud raha, mis maa seeski rahulisti ei saa puhata!"

48.

Lendaja.

J. Waine Tatwarstust.

Üks mees tahtnud talwel sõleda jää ajal üle Peipsi järve sõita. Rest järve kohal näinud mees, et jääb mööda nagu mõne terava riistaga tõmmatud kriips teest risti üle läinud.

Mees ei pannud sellest tähelegi. Annud hobusele piitsa ja sõitnud edasi. Aga nii pea kui hobune selle kriipsu kohale jõudnud, kukunud ta aiste wähele maha ja tois olnudki wäljas.

Nüüd oli mehel aru läes, et lendaja ta hobuse ära surmas. Oles mees ise esmalt selle kriipsu wõi joone peale läinud, oles mees ise walmis olnud.

Saat Waine juust.

49.

Pibahundi lastmine.

J. Ekemann Tapalt.

Tapa Nõu küla Otsajüri peremehe härja mürdnud hunt ära. Peremees otsinud hõrga taga ja leidnud wiimaks metsast. Pannud imeks, et

härg ära murtud, aga mitte ära söödud. Läänud Piilu kõrtsi ja kurtanud lugu kõrtsmikule.

Kõrtsmik olnud pooltarka. Ütelnud kohe mehele: „See ei ole kellegi hunt, waid inimene, kes libahunt on. Tema käib iga õhtu seal. Mis ja maksad mulle, kui ma hundi wigaselt lasen. Siis näed, kes ta on!“

Peremees pakkunud toobi wiina. Kõrtsmik olnud sellega rahul ja lubanud imet teha. Wõtnud püüsi kätte ja läinud metsa äärde, kus härg maas olnud. Pannud soola püüsi sisse, lugenud sõnu peale ja oodanud hundi tulemist.

Varsti tulnudki hunt. Kõrtsmik lasknud hundile wasta wahtimist. Hunt jooksnud kohe kija metsa.

Teisel päewal jutt wäljas: Tammemäe perenaene olla pimedaks lastud, et ta libahundiks käinud.

Korra näinud Otsajüri peremees seda naist. Naene päris pime. Ütelnud aga peremehele: „Sa lastsid mind pimedaks lasta!“

Peremees wastanud: „Ega ma sind kästinud lasta. Ma kätsin hunti lasta, kes minu härja ära murdis! Kui sina hunt olid, siis oli see sulle just omane!“

Perenaene jäenud pimedaks kuni surmani.

Seenu Alfri suust.

Rändajad pärnad.

J. Reitwelt Weelt.

Need hiie kohad, kus wanasti ohwerdatud, ei ole inimeste otfitud kohad olnud, waid ennemuiste läinud pärnad mööda maad ja walinud ise kolbitud pühad paigad wälja.

Korra tulnud kolm pärna Mikhle kihelkonnast Saagupi kihelkonda. Kõima raba alt mööda minnes jõudnud nad Wee walda Naaratse küla põllu peale.

Pärnade nimes olnud Riinu, Rai ja Mai.

Naaratse küla põllu aia peale jäenud Riinu teistest maha. Hüüdnud ise: „Raie, Maie, Riinu paelad läksiwad katti!”

Raie, Maie läinud edasi, Riinu aga jäenud sinna. Rahwas hakanud ta all warsti ohwerdama. See koht jäenud neile pühaks hiie paigaks.

Raie, Maie läinud edasi. Jõudnud Wähenurme mõisa juurde ühe kõrge mäe peale. Sinna jäenud Rai. Selle koha wõtnud enesele elamiseks.

Mai läinud üksi kurtse homiku poole ja laulnud kurtwalt, et õdedest piab lahkuma.

Viimaks jõudnud Mai Ange Uduwere walda ja jäenud sinna elama.

Jutustanud Endreß Sõrmus Parasmaalt, 80 aastat wana.

51.

Nõia kepp.

D. Hingenberg Tapalt.

Hallikul olnud wanasti tige nõid. See nõidund naabrite loomad nii ära, et need haigeks jäenud. Ta naabri naene olnud aga ka katwal inimene. See leidnud nõia kurjuse wasta abi.

Korra hakanud nõid naabri lehma peal luu-
painajaks käima. Naabri naene saanud kohe aru,
kes käija on. Pannud latorni tulega tõrre alla,
wõtnud lõõmapuu ligi ja oodanud õhtul luupai-
naja tulekut.

Kuulnud warsti: lehm hakanud ähklima. Tõst-
nud tõrre ülesse, nii et tule walgus wälja paist-
nud. Näinud: peahari weerenud lehma seljast
maha. Tõmmanud kepi kätte, annud harjale tubli
hoobi. Hari weerenud nurka ja kadunud sinna ära.

Teisel päewal olnud nõiamoor haige; lõõk oli
nii rängasti mõjunud. Nõiamoor annud oma
nõiakepi tüdrukule kätte, käskinud oma lehmade nifade
külge torgata ja ütelda: „Siit piima, siit wõid!“
Käskinud ka naabri lehma torgata, aga ütelda:
„Siit sõnikut, siit wirtsja!“

Tüdruk läinud kasku täitma. Omad ja wõe-
rad lehmad sõõnud läbisegamini karjamaal.
Tüdruk ei tunnud nõiamoori lehma hästi; oli
alles hiljuti sinna teenima tulnud. Torganud küll
kõiki lehma, aga wahetanud sõnad ära. Soowi-

nud naabri lehmadele piima ja wõid, oma lehma-
dele aga sõnikut ja wirtja.

Küll nüüd saanud naabri perenaene wõid ja
piima. Nõid hakanud lehmade koort kofku weere-
tama, aga ei saanud wõi märkigi. Enne olnud wõid
jüüa ja müüa, nüüd ei saanud enam ühtigi.

Sügise poole muretsenud nõid enesele musta
usfi. Selle pidanud koore pütis. Siis saanud
jälle wõid.

Nõid läinud uuesti naabri lehma painama.
Käinud ühe öö ära. Jätnud oma nõia kapi lauta
warjulisesse kohta waatama, kas mõni jälle luu-
painajat walwab.

Siis oleks järgmistel õhtutel jälle julgust
olnud luupainajaks minna.

Naabri naene pannud enesele kasuka karwu-
pidi selga ja wahtinud ja käinud neljakäpafilil
terwe öö laudas. Kepp näinud tõik. Arwanud
wahtija hundi olewat. Kui nõid teisel õhtul läi-
nud keppi tooma, ütelnud kepp: „Susi paterdas
öö otsa. Kartsin, et mind kätte saab!”

Nõid arwas, et pererahwal koer laudas olnud.
Si kartnud, läinud õhtul jälle luupainajaks.
Waadanud: koer ongi lauda nurgas. Lehm haka-
nud waluga ähkima.

Perenaene läinud neljakäpafilil lehma juurde
ja löönud nõida pihelgase kapiiga. Suure waetwaga
saanud nõid koju. Homiku saatnud tüdrukut naabri
naese käest leiba tooma, et lööja leiwast enesele
rohtu teha. Si naabri naene annud.

Tüdruk läinud tagasi, võtnud nõiia oma leiwa, annud nõiale. See teinud sest rohtu, võtnud sisse. Surnud hirmsa valu kätte ära.

Hans Wõlmanni suust.

52.

Rootsi kuninga tütar Riias.

J. Riivikül Kartsiist.

Kui Riia linn veel Rootsi valitsuse all seisnud, ei võinud üksi waenlane linna ära võita. Rootsi kuninga tütar elanud Riias nagu tont ühes majas kolmandama korra peal. Kui keegi ristiinimene Riiga juhtunud minema, siis tarwitanud kuninga tütar seda enesele toiduks.

Korra juhtunud üks ristiinimene jälle Riiga minema. Kohe lastnud kuninga tütar linna wärawad kinni panna. Ristiinimene pääsnud ometi õnneks enne wälja kui wärawad kinni pandud.

Üks mees olnud, see ütelnud: „Küll mina ajan Rootsi kuninga tütre Riias wälja! Aga siis saan ma ise otja!“

Mees läinud Rootsi kuninga tüdart linnast wälja ajama. Lastnud kolm korda püssiga. Esimest korda lastes wajunud ta põlwist saadik maa sisse. Teist korda lastes wajunud ta südamest saadik maa sisse. Kolmat korda lastes wajunud üle pea maa sisse.

Siis läinud Rootsi kuninga tütar kohe kolman-

dama korra pealt lendu. Lennanud üle mere Rootsi maale.

Pärast tütre lendu minekut tõusnud mees maa alt ülesse ja nõudnud enesele risti kaela. Ei olnud kellegilgi risti anda. Sellepärast wajunud mees jälle maa alla.

Pärast pandud sinna waht, rist kätte, et kui mees maa alt ülesse tõuseb, waht mehele risti kaela wiskab. Siis jäeb mees maa peale.

Waht seisab aga ikka weel seal, rist käes.

53.

Tõrdu Hans.

M. Siipfen Rõugest.

Ennemuiste elanud Mustajõe ääres üks suur mees Tõrdu Hans. Ta söönud päewas seitse leiba ja seitse pange leent ära. Mustajõeest kaotanud ta terve angerja sugu ära. Olnud väga raske unega. Ei maganud sööma pealegi vähem kui 5 tundi. Tahtis keegi teda hõrutada, siis pidi talle rehepeksu loodiga 3 korra mööda külge lööma, siis alles läi mees filmad lahti ja küsis: „Mis on? keegi puutus mind sõrme otsaga, wist olen kaua maganud!“

Hans olnud 9 jalga pikk ja neli jalga paks. Raru wõtnud ta kinni nagu kutsika ja löönud puud wasta surnuks. 8 südalised palgid ja wesewõlli

jämedused talod kannud ta metsast seljas wälja. Ütelnud ise: „Hata ilmaaegu hobuse looma waetwama!”

Korra läinud Tõrdu Hans Riiga. Teel tulnud jõogi tahtmine. Ütelnud teisele mehele kõrtsis: „Mine, too mu leiwakott sisse!”

Teine mees läinud tooma: kuuewäraline leiwakott, seitse leiba sees; peale selle weel 7 pangeline kapsa nõuu kotis. Mees ei jõudnud liigutadagi.

Hans läinud, toonud ise leiwakoti tuppä, söönud 3½ leiba, poole nõuu täie kapsaid ja joonud poole waati õlut peale, siis olnud mehel kõht täis. Teised imestanud, mis hirmus, aga Hans pole seda tähelegi pannud.

Jätnud leiwakoti kõrtsi maha. Ütelnud ise: „Mis ma tast ilmaegu hakan Riiga wedama! Tulen tagasi, söön siin, siis olengi kodu!”

Riiast tagasi tulles söönud Hans jälle 3½ leiba ja 3½ pange kapsaid, joonud pange wiina peale ja sõitnud koju.

Lapsi olnud Tõrdu Hansul kaks tükki, poeg ja tütar. Poeg olnud sündides punane, tütrele aga hall pea nagu kulu. Muidu olnud priske lapsed, aga mitte nii juured nagu isa, waid ainult 7 jalga pikad.

Poeg läinud pärast Wenemaale ja saanud seal suureks meheks (kuningaks). Tütart pole aga ta halli pea pärast keegi tahtnud kosida. Ei aidanud isa rikkus midagi.

Tütar hakanud wiimaks inimesi wihtama.

Vanemate teelu wastu läinud ta wiimaks Musta jõkke elama. Wiha pärast inimeste wasta pärib ta iga aasta weel mõne inimese elu, kes Musta jões suplewad.

54.

Pahapilli Andrese teod.

J. W. Wahe Hiiumaalt.

Elanud kord üks wanamees, keda Pahapilli Andreseks kutsuti. See wanamees olnud suur wanapagana sõber.

Korra olnud ta ühel öösel kodupaigast 20 wersta eemal teotuas. Läänud wälja ilma waatama. Tulnud siis tuppa ja ütelnud: „Kodu on lehm wafika teinud; pian ruttama, et sinna saan!“

Ja tõesti olnudki lehm poeginud.

Korra jälle läinud ta oma waderi juurde, heinamaad paluma, nii palju et sööma wahe niita saaks.

Wader ütelnud: „Mine heinamaale ja waata, kus seal tofsida saab. Ma tulen ise pärast järele!“

Wader läinud lõune ajal heinamaale näinud kõik terwelt maha niidetud olewat ja Andrest ennast lao (küüni) palgi peal istuwat ja torupilli puhuwat. Ümberküüni olnud wäikesed mehed tantsimas. Need need heinaniitjad olnudki.

Ra olnud Andres väga hea kalamees. Tall

olnud nii pikk püüs, et teine ots Tilsandi otsas ja teine Bahapilli all olnud (Wähe on mitu wersta pikk). Mäti toonud ta nii palju kalu, et kusa-gile ei mahutanud.

Korra palunud wader abi ja õpetust, kuidas rohkem kalu püüda.

„Wõta mu müts ja pane pähe. Mine siis merele, küll sa kalu saad!“ ütelnud Bahapilli wana ja annud oma mütsi waderi pähe.

Wader läinud merele, lastnud wõrgu sisse ja näe imet! Waewalt sattus wõrk wette, kui juba kalu täis olnud. Wader wõtnud wõrgu kohe wälja, pistnud kalad paati. Nõnda teinud mitu korda.

Wiimaks hakanud wader waatama, kuidas nii hirmus palju kalu tuleb. Näeb: paadi ääre all mees wees. Mees ajab sülega kalu wõrku.

Wader ehmatanud ära, paisanud kalad kõik paadist merde ja läinud koju.

Ühe korra teinud ta oma päilisele kalu. Kutsunud päilise enese juurde ja ütelnud: „Ma tegin sulle wäikse kalu. Wõta, wii koju!“ See weeretanud kalu eeskojast tuppa. See olnud nagu hea weeste kivi, ka auk olnud läbi.

Jutustanud Willem Wähe, Räsäare Matsipeetril.

Toolse rüütel. *)

L. Lepp-Wiikmann Haljalaft.

Selja rannas upuda iga kümne aasta takka üks inimine ära.

Jutt rahwa suus kuulub selle kohta nii:

Mõni hea sada aastat tagasi elas Toolses üks rüütel oma kindlas lossis ja käis maal ja merel röövimas. Tema wasta ei saanud keegi. Ta kannud nii tihedat raudriiet, et ükski püüsi kuul sest läbi ei tunginud.

Rahwere lossi rüütel oli ta hirmu all. Ta wõis sellega teha, mis tahtis.

Wiimaks tulnud Toolse rüütlile nõuu naist wõtta. Sels arwanud ta naabri tütre kohase küll olewat.

Ühel öösel läinud ta oma sulastega pruuti ära tooma. Nad kraaminud pruudi paremad asjad kottu, mis sündinud kaasa wõtta. Siis hakanud minema, selle peale waatamata, kas pruut sellega rahul wõi ei.

See koht, kust ta enesele pruuti käis rööwimas, on Andja mõisa, selle waremed täna päewani weel näha.

Pruut ei sallinud peigmest sugugi, waid nutnud iga päew nii et silmad punased peas.

Rüütel jätnud pruudi esiotsa rahule. Läänud oma sulastega uuesti saaki muretsema.

*) Wõrdle seda lugu „Raublossiga“ raamatus „Nut ja wana“.

Wähe ajal hakanud aga losfi walitseja rüütli mõrsjat armastama ja see ka teda. Pidanud nõuu sealt ära põgeneda. Eugu lõpenud sellega, et walitseja rüütli ära tapnud ja losfi enesele wõtnud.

Wiimaks lastnud losfi walitseja ennast rüütli mõrsjaga losfi kirikus laulatada. Laulatuse ajal tulnud aga üks wäga kole mees kiriku. Istunud suure musta hobuse seljas ja tampinud walitseja oma hobuse jalgade all puruks. Mõrsja aga tõmmanud must mees enese ette hobuse selga ja sõitnud kirikust wälja, ilma et teistesse oletks puutunud.

Sgaüks pidanud musta meest furnud rüütliks ehk wanaks sarwiliseks. Keegi ei saanud oimugi liigutada, nii ehmatanud olnud kõik. Kui pulmalistele mõistus tagasi tuli, oli kirik pime. Ratsunud, kudas käsi laudu kirikust wälja saanud.

Sellest mõrsjast ei ole pärast enam midagi kuulda olnud, kuhu ta saanud ehk kuhu rüütel teda wiinud.

Nõne aja pärast kuulnud inimesed merest kaeblikku kisa. Kõlendaja ääl olnud rüütli mõrsja äälega täiesti üks. Kes sell ajal merele läinud, ei tulnud enam tagasi, waid saanud merele saagiks.

Nõnda on see lugu kuni täna päewani kestnud.

Siidlaste kolm sõlme.

J. Karu Pärnust.

Korra läinud Tallinna maalt neli kalameest Hiiuma saare lähedale kalu püüdma. Tuul olnud tafka. Saanud warsti paadiga sinna.

Seal püüdnud mehed hulga aega kalu. Siis tulnud mõte jälle koju tagasi minna.

Seadnud paadi joonele. Hakanud koju poole sõudma. Äkisti tulnud mere poolt suur tuul ja wiinud neid paadiga Hiiuma maale teise kohta wälja. Tuul olnud ühte lugu kange. Meestel polnud koju saamisest juttugi.

Mehed läinud saare peale. Seal juhtunud ühe wana onnikese juurde. Onnis elanud wanamees.

Nad palunud wanamehe käest korteri. Wanamees küsima: „Kust te tulete? Kuhu te minna tahate?”

Kalamehed seletama: „Me oleme Tallinna maa kalamehed. Püüdsime siin kalu. Tahtsime oma maale tagasi minna, aga suur tuul tõusis ja ajas meid siia saarele. Tuul on ikka weel wäga suur. Nii ei saa me koju minna!”

Wanamees wasta: „Mina wõin Teid küll koju aidata, kui aga sõna piate!”

„Küll me sõna piame, kui sa aga aitad!” kostnud kalamehed.

Sellepeale wõtnud wanamees warnast kolme

tolli pikkuse nööri. Nööriil olnud kolm sõlme sees. Selle nööri annud kalameeste kätte. Ise aga ütelnud: „Nüüd minge, seadke paadid joonde. Kui paadid joones, päästke nööri otsast esimene sõlm lahti. Sellepeale tõuseb tuul takka ja te lähete filmapilguga hulga maad edasi. Kui keset kodu teed olete, siis päästke teine sõlm lahti. Omal pool mere kaldal olles päästke kolmas sõlm lahti. Aga ärge kolmat sõlme mere peal lahti päästke!”

Kalamehed võtnud nööri, tänanud wanameest ja läinud homiku hästi wara merele.

Mere ääres ajanud isekeskes juttu, et: mis see kolme tolli pikkune kolme sõlmega nöör ka võid aidata.

Neljas neist olnud alles poisikene. See ütelnud: „Wanamees, kes meie nööri andis, oli tõsine mees. Temast võime küll abi loota!”

Poisikese nõuu peale võtnud ometi mehed nõuiks proovi teha, kas nöör aitab või ei.

Seadnud paadi joonele. Päästnud esimese sõlme lahti.

Aga oh ja heldene aeg! siis tõusnud tuul ja just takka ja kihutanud paadi wälgu kiirusel Tallinna poole.

Kest teel päästnud mehed teise sõlme lahti. Nüüd läinud paat weel pool kiiremini edasi. Seda wiisi saanud warsti kodu ligidale.

Waka maa kaldast eemal võtnud mehed nõuiks ka kolmandamat sõlme lahti teha.

Poisike aga wasta ajama: „See Hiidlane ei

käskinud ju enne kolmandamat sõlme lahti teha kui me kalda peal oleme. Urge sellepärast mere peal sõlme lahti tehke. Ehk juhtub meile mõni õnnetus, kui sõlme lahti teete!"

Vanemad mehed vastas: „Me oleme juba kalda ligi. Mis õnnetus meile veel võib juhtuda! Ehk jõuab paat veel rutem äärde!"

Päästnud kolmandama sõlme lahti.

Nii pea kui kolmas sõlm lahti tehtud, pöörnud tuul kalda poole ja tahtnud mehi Hiin poole tagasi viia. Mehed hakanud neljakesi sõudma ja sõudnud nii, et kõigil pead otsas auranud, aga ei jõudnud kalda ligi. Mõne filmapilguga olivad Hiinust maa ligi saanud, aga seda wäga maad ei jõudnud kaldale millgi moodi ära sõuda. Suure waewaga saanud alles õhtu päewa loode ajal kaldale.

Nüüd alles saanud mehed aru, mis Hiidlaste kolme wärsa pikkune kolme sõlmega nõör tähendab.

Rahetsenud wäga, et Hiidlaste õpetust pole tähele pannud, aga mis tehtud, see tehtud.

Jutustanud Karl Nikolai.

57.

Taelamäe kurat.

S. Wäli Nõlwalk (Wigala kih.)

Taelamägi on Merjamaa kihelkonnas Rasti wallas. Wanal ajal elanud Taelamäel peremees Tõnis.

Korra Merjamaa laadal ütelnud üks Hiidlane Tõnisele: „Osta mulle pool fortelt wiina, ma annan sulle eluaegse leiva!”

Taelamäe peremees mõtelnud tüki aega. Ostnud wiimaks. Sõitnud koju ilma kõige vähemata uudiseta.

Kodu võtnud mees hobuse eest ära, wiinud rehealla, unustanud aga heinad ette andmata. Tüki aja pärast tulnud mehele hobune meelde. Raskinud naist minna hobusele heinu ette andma.

Naene waadanud rehealla. Ütelnud: „Mis sa räägid! Hobusel kaerawatt ees! See ütled, et pole heinugi annud!”

Mees ei uskunud seda. Läinud vaatama. Hobusel kaerawatt ees. Mehel tulnud nüüd leiva ostmine meelde.

Shtul, kui tuli kustunud, tulnud äkisti kerise tiwi mehele pihta. Mees karanud woodist wälja, võtnud tule üles, waadanud: ei kerisel näha kedagi.

Nüüd alles saanud peremees aru, et ta enesele kurati ostnud. Peale selle ei ole kurat enam oma rahwa külge puutunud, muidu aga loopinud tiwa wõderaste peale, kes Taelamäele läinud.

Peremehel kibe lugu käes. Kui peremees üksi olnud, tulnud kurat ta juurde ja küsinud tööd. Ei mehel alati tööd anda.

Kõnda läinud mitu aastat mööda.

Wiimaks kaebanud mees oma häda jälle ühele Hiidlasele Merjamaa laadal.

Hiidlane õpetama: „Pane piitsale seitse sõlme

sisse, hoia piits kae päraft. Tuleb ta su juurde, löö teda. aga lue seal juures ise ikka üks ja üks, aga mitte kaks, muidu saad sa ise ka peksta. Peksa nii kaua kuni ta katuse ungast wälja läheb. Hoia aga, et sa seda ei tee, mis ta sulle ütleb!”

Mees teinud piitsale seitse sõlme sisse, hakanud kuratit peksuma. Lugenud ikka: üks ja üks.

Kurat ütelnud: „Ütle kaks ka!”

Mees peksnud edasi. Ei ütelnud midagi muud kui üks. Viimaks läinud kurat ungast wälja.

Sest saadik on Taelamäe kurat kadunud.

58.

Tindikalade äramängija.

D. Hingenberg Tapalt.

Peipsi järwe ääres kõrtsi istunud ühel talwe õhtul kalamehed. Rääkinud ühest ja teisest. Iseäranis imestatud seda, et täna ühtki tindikala ei saadud, ehk neid eile weel küllalt olnud.

Meeste jutu ajal tulnud keegi õuest sisse. See olnud suure kasulaga jäme mees. Ei teretanud kedagi, astunud ähklides leti ette ja küsinud toop wiina.

Mehed mõtelnud: „Mis ta nii hulgaga wiinaga tegema hakkab? Wist annab meile ka!”

Õstja wõtnud wiina toobi, pannud suu peale ja joonud ühe joorega tühjaks. Räänud mööda tuba edasi, tagasi ja ähkinud kangesti. Siis ost-

nud teise toobi wiina ja joonud selle ka üksi-päini ära.

Viimaks võtnud üks kalamees julgust ja küsinud: „Miks sa, küla onu, nii palju wiina jood?“

Wiina jooja vastanud: „Olen Peipsi järve tindikalad kolmeks aastaks ära mänginud!“

Nende sõnadega läinud kasulamees uksest välja.

Mehed waadanud, kuhu see mees ometigi läheb. Mees läinud järve peale ja pugunud jää august jää alla. Mehed saanud sest aru, et see näff olnud.

Kolme aasta sees ei ole Peipsi järvest ühtki tindikala saadud, sest et nad kõik ära mängitud olnud. Peale selle saadud neid aga jälle küll.

J. Hingenbergi suust.

59.

Palmfi herra pääsmine.

D. Bruhl Metsikust.

Korra olnud waenlased meie maal röövimas ja riisumas. Palmfi Pahlen juhtunud oma krundi peal käimas olema, koer kaasas. Korraga tulnud waenlaste salk. Üksi ei võinud Pahlen neile wasta panna ega olnud ka õiget sõjariista tätte wõtta. Ei saanud teine kusagile warjule põgeneda. Suures hädas näinud wäikse oja, kell sild peal. Selle silla alla põgenenud oma koeraga.

Waenlased tulnud, ei näinud midagi. Koer seisnud wait, ei hakanud haukuma. Pahlen olnud päästetud.

See oja on teed mööda ligi kakš wersta Palmfi mõisast ja hüütakse praegu Reuojaks. Oja ääres on Reuoja pere. Palmfi mõisas on ka pilt, kus mees loeraga peal on. See olla seesama herra, kes oma loeraga seal silla all peidus olnud.

60.

Wiha rohi.

J. Karu Pärnust.

Korra tulnud kakš Muhu meest koormaga Tallinna maale. Koorm läinud meestel ümber. Küll tõstnud, et silmad punnis peas, aga ei jõudnud ülesse tõsta.

Seal ligidal teinud pererahwas heina. Muhu mehed palunud peremeeft oma perega koormat ülesse tõstma. Peremees tulnud, aidanud koorma ülesse tõsta. Muhu mehed tänanud peremeeft abi eest ja teine neift ütelnud: „Töomes on küll oma palga wäärt, aga meil ei ole siin midagi anda. Tahan ometi seda anda, mis ligi on.“

Wõtnud taskust nartsu wälja. Nartsus olnud puru. Annud muißt puru peremehele ja ütelnud ise: „Kui sull mõni wihamees on, siis pane seda puru wiina ehk wee seltä ja jooda temale. Siis on tall lohe usfid sees!“

Peremees wõtnud puru, pistnud püksti tasku.

Korra olnud wihtlane ilm. Peremees niidab jälle heinu. Korraga tunneb, et taskus midagi

liigutab. Pistnud käe tasku, katsunud. Kõik Mõhu meeste antud puru elanud taskus.

Rui peremees seda kellegile oleks fiske annud, küll siis puru saaja warsti oleks ussid saanud.

61.

Seene otsija nägemised.

J. Glemann Zapalt.

Tapa metsas otsinud naene korra seeni. Istunud puu alla maha ja jäenud tultuma. Üks mees tulnud naese juurde ja käskinud teda enese järele tulla. Naene tõusnud ülesse, läinud. Räänud tüli aega mööda metsa.

Korraga jäenud wderas seisima ja ütelnud naesele: „Waata sinna poole!“ Naene waadanud ringi, mis seal näha. Räänud: natukesse maad neist eemal olnud suur tuli! Mehed olnud tule ümber ja üks mees tule sees alasti. Terasemalt waadates tunnud naene, et tule sees oleja mees tema hiljuti surunud sugulane olnud. Mehed tule ümber joonud wiina ja pakkunud wahel tules olijale ka. Mehed kohendanud tulele puid peale ja torganud wahel tules olejat kolmearuliste harli-bega. Torkimise peale karjunud mees kolebasti.

Teises kohas olnud niisamasugune tuli. Seal olnud üks naesterahwas tules. Naene tunnud ka selle ära. See olnud Rarkuse mõisa hiljuti sur-

nud mamsel. Mamselil olnud pea ümberringi sarwa täis. Need olnud nagu oreli wiled. Mehed aga tantsinud ümber tule tubliste ja lisanud puid tulele juurde.

Raene ehmatanud wäga ära. Löönud käsi kokku ja hüüdnud: „Oh sa helbe Jeesuse! Kui hirm-
fasti neid seal waewatakse!“

Seda üteldes kadunud tuled ära. Raene istu-
nud jälle sellesama puu all, kuhu ta jäenud.

Madli Weibepommi suust.

62.

Kaardimängijad.

J. Stemann Tapalt.

Karkuse mõisas olnud muiste üks wabatnaene proual ööse seltsiks, kui proua üksi kodu olnud. Proua tahtnud kaarta mängida ja sundinud naist ka mängima. Raene ei tahtnud esiti, hakanud aga wiimaks ometi mängima.

Süda öö ajal kuulnud kaardimängijad teisest tuast kolinat. Ehmatades jäenud mängijad kuulama, kes seal kolistab. Ükisti tehtud üks lahti ja walge wäpikas tulnud tuppa, otse kohe mängijate poole.

Raesed jooksnud kiisaga teise tuppa. Seal uus ehmatus. Keset põrandat seisnud lahtine puusärk, selle kõrwal istunud wanamees. Wanamehel olnud tats pead otsas, teine inimese pea moodi, teine

wasika pea sarnane. Räes olnud kolmearuline raudhark.

Raised jooksanud kisaga edasi tüdrukute tuppa. Njanud tüdrukud ülesse ja rääkinud neile oma lugu. Mindud siis tagasi tüdrukutega seltsis waatama. Seal, kus wanamees puusärgiga olnud, ei nähtud midagi. Tolmgi olnud laudade ja toolide peal.

Sest saadik jätnud proua kaardi mängimise maha ja hakanud waimulikku raamatuid lugema. Pärast seda ei näinud enam millalgi niisugusid wiirastusi.

Saan Rääsperti suust.

63.

Ilma süüta nuheldud.

J. Glemann Tapalt.

Tapa wallas elanud korra peremees, keda Rihm-Hansuks hüütud. Sell Hansul sõõnud hunt siapõrsad ära. Hans arwanud, et teine peremees, kes ta wihamees, hundi lastnud põrsad ära süüa. Läänud targa käest kurjategijale nuhtlust paluma.

Tart lubanud kurjategijat karistada, aga ütelnud ise: „Äkki siis mõjub nuhtlus temasse, kui ta tõesti kurjategija on; aga kui ei ole, siis saad sa nuhtluse enesele!“

Mõne päewa pärast läinud Rihm-Hans metsast

läbi mõisa poole. Tee peal võetud ta aga finni ja peetud teda koledasti.

Hansu kisa peale tulnud mõned inimesed appi, aga kedagi ei nähtud, muud kui Hans karjunud koledasti. Täti aja pärast jäenud kisa järele.

Siis rääkinud Hans suure vigamisega: «Kaks meest tulivad metsast välja, kolmenurgelised mütsid peas, hakasid minu kraest finni ja labusidwad lepa kaigastega nii selga, et ma igal filmapilgul arvasin mind maha löövat!»

Hans näidanud teistele selja peal sinisid worpiseid.

Teise korra saanud Hans selle targaga koku, keda ta palunud teist meest „ära teha“. Kurnud temale oma õnnetust.

Tart ütelnud: „Ots ma ütelnud sulle, kui sa tõesti tead, et see mees, keda sa pahategijaks piad, keda paha on teinud, siis saab ta nuhtluse. Aga kui see tema süü ei ole, siis tuleb nuhtlus sulle enesele. Nii nüüd on. Seda võin ma veel ütelda: Need peksjad ei olnud muud kui kurjad waimud. Sellepärast keegi muu neid ei näinud kui sina üksi.“

Mees ehmatanud keda kuuldes ära. Si läinud enam elu seeski targa juurde.

Mari Stemanni suust.

64.

Surm surma eest.

J. Holts Nõwalt.

Ennemuiste elanud Nõwal ühes saunas leff naine ainuüksi. Ühel õhtul tulnud sant sinna ja palunud öömaja. Lestnaene lubanud.

Sandil olnud kott hästi leiwa kanikaid täis. Sauna eit pidanud ööse kurja nõuu ja wõtnud sandi hinge, et sandi leiwa kanikad enesele saaks.

Rülarahwas pannud imeks, et santi enam kusa-gilgi näha ei ole. Teadnud, et sant wiimaks sauna läinud. Hakatud santi taga otsima. Sant leitud sauna latwa alt risu ja prügi alt.

Wanamoor pandud tinni. Kohus mõistnud teise süüblaseks. Mõisa lastnud kolm sülda puid Linama mäele wirna wedada. Linnast tulnud timukas sinna. Wanamoor pandud puutwirna otsa ja süüdatud puutwirn põlema. Rahwast tulnud nii palju waatama, et werst maad inimesi täis olnud.

Sell ajal maetud süüalused tihti põllu sisse, nii et pea wälja jäenud ja küntud siis pea adraga otjast ära.

65.

Tark sant.

H. Rebane Kuusalust

Korra tulnud üks sant Kolga Männiku kõrtsi. Sell ajal juhtunud kõrtsis kolmepäewane kanapoeg laulma.

Sant kohe seletama: „Siia tuleb kolme päewa pärast tulekahju ja nimelt pisse läbi. Kui te kolmandamal päeval näete pilve tõuswat, siis pange kõik ukssed aknad tinni ja iga akna peale kolm tüünalt põlema!”

Kolmandamal päeval nähtud ka tõesti õhtu poolt paksu pilve tõuswat. Kohe tehtud sandi õpetuse järele.

Kui pilw sinna jõudnud, raksumud ja paukunud äike hirmsasti! Korraga nähtud suurt tule kera taewast otse kõrtsi poole tulewat, aga umbes kolme sülla kõrgusel kõrtsist pöörnud tule kera kõrwale ja lõõnud Lauba karjamõisa karjalaudad põlema. Karjamõisa on pool wersta sealt kaugel. Kõrts aga jäänud terveks.

66.

Tõmmatud tüdruk.

A. Reimann Wirtsuft.

Uueküla karjatüdruk, ilus ja priiske, läinud sügise õhtu pimeas lehma lüpsma. Dobatud tagasi ei tüdruk tule. Mindud vaatama. Hüütud, otsitud, ei tüdrukut kusagilgi. Lüpsit leitud aia teitwa otjast. Sest saadud aru, et tüdruk ära tõmmatud.

Mõnda aastat läinud tüdrukut kadumiseft mööda. Lugu jäenud unustusesse. Wirtsu mehed läinud Tallinna killa woori. Tulnud Tallinnast paar-

kümmend wersta tagasi. Ohtu bömajale jäemise aeg käes, aga kõrtsid inimesi täis. Hobused wäsinud. Läänud wiimaks maantee äärde talusse bömajale.

Mehed näewad: nooreialine naene hoiab wäikest last ja suurem seisab püsti põlwele ees. Naene kurwanäoline. Wiimaks pannud lapse kätti, kiigutanud ja hakanud laulma:

Rase laidus ma kasusin,
Peedu laidus lastwin pitka,
Süri laidus wõtsin loogu,
Karjanaswal hoidsin karja.

Mehed naeselt küsima; „Kust ja meie poolt laidude nimesid tead? Meie kodu on siit sada wersta kaugel!”

Naene rääkima: „Mina tundsin teid kohe, kui tuppä tulite. Seepärast püüdsin lauluga ennast teile tutwustada!”

Mehed küsima: „Kudas ja siis siia said?”

Naene wasta: „Eks te tea seda tüdrukut, kes sügise kahetkja aasta eest ära kadus?”

Lugu tulnud meestele meelde. Mehed tunnud nüüd naese ära.

Naene rääkinud: „Ma läksin karjalauta lehma lüpsma. Lauda ees olivad tõmmajad, wõtsiwad mind kinni, paniwad lüpsiku aia teiwa otsa. Karjuda ei saanud. Ma oleksin ammu koju sõnumit saatnud, et weel elan, aga ei wõinud.”

Naene pidanud mehi paari päewa seal. Rääkinud, et mees on hea mees; sellepärast ei taha

enam tagasi tulla. Esimesed aastad olnud küll igatvad, aga nüüd ei olla enam wiga midagi!

67.

Pooja nuhtlus.

J. Ekemann Tapalt.

Tapa Nõu küla peremehel Priidul tulnud ennemuiste wahel niisugused tujud, et ennast tahtnud ära puua.

Korra läinud üks Nõu küla peremees Piilu kõrtsi. Seal leidnud Priidu juba eest. Priidu istunud pengi peal ja olnud mures.

„Teine küsinud: „Miks sa nõnda mures istud? Parema joome suutaie wiina ära ja oleme rõõmsad. Ega muretsimine kedagi aita!“

Priidu wastanud: „Mis sull wiga rõõmus olla! Sull ilus elamine, koht hea, saad mõisaga hästi korda! Aga mis minul! Koht waene, köik asi lähneb hullemaks! Waatafin tee ääres metsas juba puu walmis, kuhu enese ülesse tõmman! Mis sest elust saab!“

Teine hakanud teda noomima, et ta nii rumalasti ei mõtleks. Noominud Priidut nii kaua kuni Priidul poomise lust täiesti ära kadunud. Priidu meel jäenud jälle rõõmsamaks.

Priidu unustanud aega mööda poomise hoopis ära. Aga nüüd hakanud ääl Priidu kõrtwas hüüdma:

„Mis sa pidid tegema, miks sa ei teinud?“ Nii-
fugune manitsus läinud seda tihedamaks, mida
enam Priidu poomist katsunud unustada.

Jõulu laupäeva õhtul sõõnud Priidu oma
perega tuas. Korraga hüüdnud keegi läbi ukse
peremeeft wälja. Priidu rutanud järgi wael ja
palja jalu ukseft due.

Sues wõtnud kats tugewat meest teba eneste
wahela, wiinud ta imelikku kiirusega, aga nõnda
et jalad maas jooksnud, kats wersta külalt kaugale
Karkuse heinamaale suure kõwera kase juurde.
Sinna sidunud nad Priidu kase külge finni ja peks-
nud teba kolebasti.

Saanud sellega walmis, siis toonud jälle koju
ja ütelnud ära minnes. „Kra sa teine kord enam
ilma asjata luba, mis sa ei julge teha. See olgu
sulle õpetuseks.“

Seda üteldes kadunud mehed.

Priidu läinud koju, kus teised ta pärast juba
mures olnud. Olnud ju kats tundi mööda läinud.
Priidu rääkinud teistele oma lugu, aga need ei
tahtnud uskuda. Kui aga Priidu neile oma finisid
worpisid näidanud, jäenud teised uskuma. Suest
leitud ka lume pealt Priidu palja jala jäljed.

Sest saadik hakanud Priidu sagedamini kirikus
käima ja elanud waga ristiinimese elu. Poomine
jäenud Priidu meelest kolebaks ja nuhtlejad kurjad
waimud jätnud Priidu rahule.

Rustas Schmidti suust.

Wanapagan loome nõudmas.

J. Holts Nõwalt.

Mammaste küla olnud korra wanapaganaga hirmus hädas. Wanapagan wedanud iga aasta palju küla loome ära. Ei ole kellegi karjatse abi selle wasta aidanud.

Korra tulnud üks noormees külasse ja pakkunud ennast karjatseks. Lubanud hoolt kanda, et wanapagan enam ühtki looma ära ei wii. Karjane nõudnud aga wäga suurt palka. Hädaga pidanud külarahwas karjatsele wiimats niisuguse talli palga lubama.

Karjane läinud metsa ja korjanud ühe tasku pähkleid, teise tasku kiwa täis.

Korraga näinud karjane wanapagana tulewat. Karjane tohe pähkleid närima. Wanapagan astunud ühelt karjatse ette ja küsinud: „Noh, kas annab mulle heaga raswase looma wõi pian wägise wõtma?“

Karjane närinud pähkleid edasi ja ütelnud: „Kui saa niisama hõlpsalt pähkleid katti närid nagu mina, siis annan sulle keelmata. Kui ei, siis katsu, et terve nahaga peased!“

Karjane wõtnud piiga kiwa taskust ja annud wanapaganale. Wanapagan närinud nii, et hambad ragisenud. Aga tee, mis tahad, katti ei saa. Pannud wiimats häbiga punuma.

Mõnda pannud karjane mitu korba wanapagana pähkleid nārīma, kuni wanapagana hambad wiimaks koguni otša saanud.

Ühel päewal ütelnud selle peale karjane wanapaganale: „Tahad sa loome saada, siis too mulle koti täis lõhna!”

Wanapagan kōhe kott kätte ja mõisa põllule lõhna korjama. Kogunud siit ja sealt. Urwanud wiimaks koti täis olewat. Lāinud nüüd karjatsēle lõhna kätte wiima. Teel hākanud aga ise järele waatama, kas kott tõesti täis. Selle aja sees lāinud lõhn täiesti oma teed.

Saanud karjatse juurde. Waatawad koti järele: kotis mitte lõhna märkigi.

Nii korjanud wanapagan mõnda aega lõhna, aga ikka ilmaaegu.

Karjane ütelnud selle peale wanapaganale: „Et sa ei teinud, mis sind tästud, tahan ma su naha wõtta. Tahad aga, et sull su naha weel jātan, siis too mulle koti täis raha!”

Wanapagan kōstinud: „Toon, toon!”

Wanapagan lāinud ja tulnud pea āhtides tagasi, suur rahakott seljas. Karjane wõtnud raha koti wasta ja ütelnud: „Hoia, et sa ennast enam ei näita ehk muidu teen sinuga weel seitse imet!”

Wanapagan lāinud ega tulnud enam tagasi.

Rūlarahwas harjunud sellega juba āra, et wanapagan enam loome āra ei wiinud. Pole tahtnud karjatsēle palka wālja maksta.

Karjane teeninud ometi aasta täis. Läänud siis külarahwa käest palga saama. Külamehed aga ei anna ega anna. Karjatsel warsti hea nõuu peetud. Läänud ühel õhtul küla alla metsa suure kuuse otsa ja karjunud seal: „Häda, häda Mammaste küla peale! Häda, häda, häda Mammaste küla peale!”

Külast hüütud wasta: „Mispärast häda küla peale?”

Karjane hüüdnud kuuse otsast wasta: „Häda sellepärast, et küla karjatsela palga ei maksa!”

Külamehed koge nõuu pidama. Maitsnud karjatsela palga wälja. Et wanapagan karjatsela ta ju koti raha annud, saanud karjatselst dieti rikas mees. Ei ole ta weel surunud, elab ta praegu alles.

69.

Mees wanapagana pulmas.

H. Roseson Tarwastust.

Wanapagan pidanud korra Tarwastu Säge rehes pulmi. Üks mees juhtunud sealt mööda minema. Mees näinud rehes tuld ja läinud koge sisse waatama, mis seal tehakse. Astunud sisse, näinud: palju safsu säöwad, joowad laudade ümber.

Rui wanadpaganad meest näinud, kogunud nad ta ümber ja kutsunud teda tantsuma. Mees aga ei läinud. Wiimaks hakanud wanadpaganad mehele

jüüa andma ja pannud teda laua äärde istuma. Laual seisnud kõitsugu toredad pulma road.

Mees söönud ja joonud nii palju kui jaksanud. Wanadpaganad seisnud mehe ümber murruna koos. Mehe meelest läinud lugu wiimaks wäha kardetawaks ja ta löönud risti ette.

Silmapilguga kadunud wanadpaganad nagu tina tuhka. Mees aga leidnud ennaft rehe parre peal istumas.

70.

Wanapagana pidul.

J. Sein Tarwastust.

Korra joonud kolm poissti õhtu hilja Pärnus kõrtsis. Kui aeg tulnud koju minna, hakanud ta koid kõrtsist koju minema.

Nulitsal tulnud neile uhke saks wasta ja ütelnud: „Kuulge, kas te wõite nii head olla ja minu korterisse natukesse mängima tulla?“

Poistel olnud wiinul kaasas. Wõtnud saksa kutsumise hea meelega wasta. Läänud siis saksa järele. Saks wiinud neid ilusasse, uhkesse saali, kus palju herrasid, prouasid ja preiliseid olnud.

Poisid hakanud kohe mängima. Neile antud selle eest hästi wiina ja olut juua, nõnda kas küll saanud. Raks olnud juba joobnud, aga kolmas päris tark. See, kes tark olnud, näinud, et iga saks, enne kui tantsuma läinud, suure kausi juurde

lâinud, mis ukse taga maas olnud, sõrme kausi kaastnud ja enesele mârgi otfa teinud.

Poisâ lâinud ka, pistnud sõrme kausi ja teinud enesele mârgi otfa. Seal kausis olnud aga weri.

Nûud nâinud poisâ ära, misjagused saksad need õige olnud. Ei saksad, waid wanadpaganad. Olnud kongninadega ja weriste nâgudega. Teiste silmast olnud nad ikka saksad!

Ja mis koht see weel olnud, kus poisid mânginud ja saksad tantfinud? Ei ole ukse ega ilus tuba olnud, waid wana lagunud ja kummuli pööratud laewa kere mere ääres.

Poisâ pole sest teistele musta ega walget lausunud. Mânginud teistega edasi ja saksad tantfinud, kas pead wahutanud otsas.

Wiimaks kui kuke laulu aeg hâtanud saama, tulnud üks saks ja toonud poistele kolm taldriku täit raha. Ühes olnud hõbe-, teises kuld-, kolmandamas waskraha. Kaks poisâ mõtelnud ka pâriskuld- ja hõberaha olewat ja teine wõtnud siis ka kuld-, teine hõberaha. Kolmas poisâ, kes ära nâinud, mis taldriku peal olnud, wõtnud waskraha enesele, mis ikka pâriskuld olnud. Teistel olnud hõbedad asemel kase ja kulla asemel aatwa lehed.

Korraga kadunud saksad nagu tina tuhka ja poisid jâanud kolmekesi tühja tuppâ. Poisid lâinud siis koju ja heitnud magama.

Homiku ülesse tõustes ütelnud üks poisâ teisele: „Kas te teate ka, kus me õõse mângisime? Ja mis raha see oli, mis te jâtsite kâest saite?“

Teine ütelnud: „Mina sain kulda!“ kolmas: „Mina hõbedat!“ Rus lohas me aga mängisime, feda ma ei tea!“

Nüüd ütelnud esimene pois: „Me olime seal ja seal wanapaganate juures. Kui te ei usu, siis lähme sinna ja võtame minu viiuli looga sealt laetavere laudade vahelt ära. Ma pistsin eile õhtu viiuli looga sinna püsti. Ja raha ei ole teil ka kumbagilgi. Kui te ei usu, siis waadake järele!“

Poisid waadanud järele. Üks leidnud taskust kase lehti, teine aawa lehti.

71.

Uus maja.

H. Roseson Tarvastust.

Wanasti ehitanud Tarvastu mees enesele uue maja. Maja saanud küll walmis, aga iga ööse kuulnud majas suurt kolinat ja mürinat. Reegi ei tohtinud sinna majasse ööse magama heita.

Korra saanud peremees ühe soldatiga lõtku. Soldat olnud julge mees ja lubanud uude majasse magama minna.

Soldat läinudki sinna magama. Enne poolt ööd hakanud wanupaganaid nagu rahet tuppa sisse woolama. Tulnud suuri ja väiksed, habemega ja ilma habemeta. Tuas alustanud wanadpaganad

warsti pidupidamist. Suured söögilauad kallite roogadega tõusnud nagu maa seest üles. Wanadpaganad aga istunud lauda ja söönud ja joonud seal. Söögilaua peale tõusnud suure habemega wanapagan püsti ja ütelnud: „Kõnda kaua kui see maja ära ei ole õnnistatud, võime siin ikka pidu pidada!“

Viimaks näinud üks wanapagan soldatit. Ruttunud tedagi sööma ja jooma. Soldat söönud, joonud õige mehe moodi ja pistnud viimaks küla-leiba ka veel taskugi.

Korraga ütelnud wanadpaganad: „Võtame nüüd asjad kofku, warsti antakse meile käsi kätte!“

Pea laulnud kuff. Kohe kadunud wanadpaganad nagu tuhk ja tolm.

Soldat jutustanud homikul peremehele, mis ta ööse näinud ja kuulnud. Peremees lastnud maja ära õnnistada. Sest saadik kadunud wanadpaganad majast täiesti ära.

72.

Kord aitab korda.

J. Sein Lariwastust.

Kord olnud wanapagan Wõrtsjärtwel kalu püüdmäs. Korraga tõusnud kange torm ja wisanud lootsi ümber. Osawa ujumise läbi peasnud wanapoiss suure waewaga kaldale, läbi ja läbi märg „kui kalakott.“

Kalbal ajanud wanapagan märjad riided seljast maha ja mäsfinud enesele nooda ümber, lausudes: „Kord aitab ikka korda!”

Sest tulnud kõnekäänd, mis pruugitakse, kui mõnel tüll palju hilpa ümber aetud, aga sellegi pärast mõni tüll paljast ihu wälja paistab: „Koh kord aitab ikka korda!”

73.

Kas Kierd kodu.

J. Sein Tartwastust.

Tartwastu Järweküla kohal on Wõrtsjärtwes saar. Seal olnud ennemuiste wäike saun. Saunas elanud wa „Kierd” oma naesega. See Kierd olnud wanapaganaga suur sõber: käinud ööse lähetei talu püüdmas ja teinud kõiksugu tülid ära.

Korra tulnud neil aga kalade jaotamisel tüli. Hakanud rüselema. Teine tahtnud teist enese alla saada.

Viimaks hakanud wõit wanatondi kätte jääma. Nüüd kuulnud Kierd, et keegi ütelnud: „Kierd, hoia kuu poole!”

Kierd hoidnud ka kuu poole ja saanud wanatondist jagu. Sest saadit hakanud wanatont Kierdu kartma. Iga korra, kui wanatont weel sinna tulnud, küsinud ta ikka enne naese käest: „Kas Kierd kodu!”

Kui naine ütelnud kodu olevat, pannud wanatont nagu tuhk minema. Kui aga Kierdu kodu pole olnud, hakanud wanapoiss kõiksugu tükka tegema. Sellepärast wastanud naene alati, kui wanatont küsinud: „Kas Kierd kodu?“ — „Kodu jah!“

Sealt on Tarwastus rahwale sõna saanud, mis sagebasti ette tuleb: „Kas wana Kierd kodu om?“

74.

Wanapagan laewameheks.

L. Lepp = Wiikmann Haljalast (Mustojalt).

Korra olnud wanapagan laewajuhtija. Sõitnud mees oma laewaga kuitwal maal niisama hästi kui mere peal. Sõitnud esmalt sojal maal. Siis tulnud tall tahtmine ka külme kotte näha saada. Tulnud siis Inglise maale. Et ta siia maale ilma lastita purjutanud, wõtnud ta sealt enesele koorma kiwisüsi peale ja hakanud edasi tolmutama. Kus firik juhtunud ees olema, seal kästinud paremat kätt pidada, kus palwemaja, seal pahemat kätt, kus maa ees, seal otse edasi.

Kõige esmalt lõhtunud ta oma laewaga Taani maast läbi. Sealt edasi tulles jäenud mere wesi madalaks. Lastnud muist lasti meresse wisata, nii et jälle edasi pääsenud. Aga wisatud lastist jäiwad suured kuitwad hünikud meresse. Neist sündi-

siwad saared. Mõnda tütti wiis wesi edasi, seni kui madalasse kohta seisatama jäiwad. Neist saiwad wähemad saared.

Et mehel laewa ahi tuhka liig täis olnud, lastnud ta ahju tühjaks ajada ja tuha meresse loopida. Sest sündinud Rõa madal (Pedasssaare neeme otsa kohal).

Sealt edasi mehikesel jällegi kibe lugu läes. Laew olnud põhjas kinni ega läinud enam nii kergelt edasi kui enne süte peale wõtmist.

Mehel ei paremat nõuu kui laste lasti wälja loopida. Sest sündinud Waindloo ja Suurisaar ja weel Ruuskäär. Et mehed nii palju ei jõudnud, hakanud wanapagan ise ka weel appi ja wisanud kiwisüe kahmakaid mitu wersta eemale. Sellest tulnud Latwassaar, siis Sõmera ja Martwita ja Seitskaar.

Kedussaare kohal loopinud mees wiimase kiwisüe kibeme laewast wälja. Mees ise olnud rängast tööst nii roidunud, et higi mööda nahka maha tilkunud.

Praeguse Peterburi kohal tulnud mehel tüma soo ette. Seal olnud tall üsna hõlpus asi edasi saada. Laewa põhi jätnud suure sügawa jua järele.

Wanapagan jätnud laewa seisma, käskinud mehed puhkama heita. Ise aga wõtnud paadi ja läinud waatama, kas merd weel näha wõi piab ümber pöörma.

Kui wanapagan suure wee kogu enese ees näinud, jooksnud wanapagan suure rõõmuga laewa

juurde tagasi. Tahtnud kohe edasi sõita. Laadoga äärde jõudes seisnud tall korraga tirit ja palvemaja ees. Neid ei olnud mehike enne näinud. Hakanud aru pidama, kuhu poole pöörda. Korraga laetwa põhi läinud alt maha. Wanamees katsumud aga, et meestega maale saanud.

Laetwa hulkaminemise pärast lasknud wanapagan kõik mehed lahti. Ütelnud: „Minge nüüd koju! Ma tulen ka pea järele!”

Nüüd oli wanapagan jälle maamees. Rändas sinna ja tänna kuni jälle himu tuli meremehets heita.

Nõnda hulkudes saanud Soome randa. Patsunud ennast laetwateenistusesse. Mees oli tubli tugew — kes wõis niisugust ära põlata. Pärast nägiwad aga laetwamehed, et uus mees rammu poolest neist üle täis. Laetwamehed löiwad kartma, et wõeras ehk wiimaks laetwa nende käest ära wõtab ja neid endid meresse wistab. Laetwamehed puurisiwad ilma wanapagana teadmata augu laetwale sisse ja lasksiwad peaaegu pooleni wett täis joosta. Mehele käsi kätte pumpama hakata, muidu läheb laetw põhja. Wanapagan pumbanud mõne torra: juba laetw tühi.

Mehed suures hirmus; piawad nõuu, kuidas wanastpaganast lahti saaksiwad. Korraga tulnud kange torm. Laetw tantsinud nagu pilbas wee peal. Meestel enam muu nõuu ei aita kui lasewad ankrud meresse. Mehed kartma, et ankur pidama ei jae.

Lätsiwad wanapagana touwi otša piosse wõtta ja nii laewa finni pidada.

Wanapagan lohe ametisse. Sga torra aga, kui laene tuli, wedas laene wanapagana laewa ninasse. Läts laene mööda, jooksis wanapagan jälle tormiga laewa tagumisesse otša.

Mehed wahtisiwad, et jee ei aita midagi. Urwasiwad: seda wiisi me temast lahti ei saa. Oliwad üsna nukrad. Lätsiwad laewa lambrisse nduu pidama, mis teha.

Parajalt kui laewa lõff lambrist wälja tuli, oli suur laene tulemas.

Kõff suurest hirmus. Hüüdis: „Oh Sumal, mis meist nüüd saab!”

Wanapagan waatas ümber. Juba kistus laene teda edasi: „Ma lähen!”

Sa kadus laewameeste filmist meresse.

Laewamehed rõõmsad, et taht lahti saiwad. Ususiwad igaüks oma ametisse, purjutasiwad edasi.

Sest saadi olla wanapagan laewateenistusest kadunud ega pole teda enam pärast nähtud mere peal.

Kalewipoeg ja wanapagan.

S. Kolts Nõwalt.

Kalewipoeg käinud kõik jõed ja järved läbi. Kõik olnud ta meelest üsna madalad; ainult Peipsi

järw ulatanud niubist saadik. Wedanud alati turjal laudu üle järwe, wõtnud sajad selga ja wiinud hõlpsasti üle järwe.

Kui korra Kalewipoeg Peipsist läbi läinud, juhtunud ta wanapagan sinna. Kalewipoeg ei teadnud sest midagi. Korraga pisinud wanapagan pea weest wälja ja tulnud Kalewipoja wasta. Kalewipoeg wanalepaganale laudadega pihta andma. Pelsnud seni kuni kõik lauad puruks lõõnud.

Wanapagan tüffinud ummisjalu Kalewipoja peale. Kalewipojal ei aidanud enam muud kui armu paluda. Palunud et wanapagan täna järele jätaks. Homme wõida jõuu katsumine uuesti algada.

Wanapagan ütelnud: „Mo olgu peale!“ Jätanud Kalewipoja rahule ja läinud karsumm! wee alla.

Kalewipoeg läinud koju. Mõtelnud kõik mõtted ära, kudas wanalepaganale wasta hakata. Wõtnud teisel päewal 777 sae lauda selga ja hakanud läbi järwe minema. Saanud parajalt teisele poole kaldale, kui wanapagan korraga metsast wälja tulnud. Sammunud Kalewipoja juurde ja ütelnud: „Kui mees oled, siis tule platsi!“

Kalewipoeg annud laudadega mehe moodi wanapaganale pihta. Wanapagana pea kumisenud Kalewipoja hoopide käes nagu kiriku kell. Suures hädas pannud wanapagan sõrmed suu ette ja wilitanud. Nüüd tulnud wanapagana julasid nagu pihu ja põrmu wälja.

Kalewipojal tulnud seda nähes üsna hirm peale. Suurem jagu laudu lõpnud juba. Korraga kuul-

nud Kalewipoeg, et keegi hüüdnud: „Serwi lauda! Serwi lauda!”

Kalewipoeg hakanud kohe wanapagana wäele serwiti laudabega selga andma. Nüüd mõjunud iga hoop. Wanapaganal ei aidanud enam muu nduu kui pannud sulastega punuma.

Kui Kalewipoeg wäha hingata saanud, hüüdnud ta: „Kes ja olid, kes mind õpetasid: Serwi lauda! Serwi lauda!”

Keegi hüüdnud rohu sees! „Mina see olin!”

Kalewipoeg wasta: „Tule wälja. Ma tahan sulle palka maksta!”

Käl wasta: „Ei wõi tulla! Olen alasti!”

Kalewipoeg waadanud: siil rohu sees. Riskunud kuue sabast tüki wälja, wisanud siili peale ja ütelnud: „Sest tee enesele kuub. Siis ei pruugi sa kedagi waenlast karta!”

Siil wõtnud kingituse wasta ja läinud siis röömuga pesasse tagasi.

Teisel päewal wõtnud Kalewipoeg jällegi 777 lauda selga. Kartnud, et wanapagan uuesti kallale tuleb. Läänud läbi järwe: ei wanapaganat näha kusagilgi. Pannud wiimaks koorma seljast maha ja istunud mätta otja puhkama.

Korraga kuulnud Kalewipoeg metsast praginat. Juba tulnud wanapagan oma wäega. Kalewipoeg karanud traps maast ülesse, lauad selga, wanapaganale wasta. Kalewipoeg lõõnud wanapagana wäge nagu jääska furnuks. Aga wanapagan wiistanud ikka uusi sulasid juurde.

Juba lippunud wanapaganal wäsimus kallale
Korraga lārgatanud kōue ja pitse nooli sadanud
wanalepaganale nagu rahet kaela. Wanapagan
oma wāega pistnud tuhat nelja järwe poole punuma.
Küll wirutanud neid pitse teel maha, nii mis sinine
suits järele jäänud. Siiski pääsenud wanapagan
kolme sulasega järwe wette.

Kalewipoeg rõõmistanud, et wanapagan nii
walu saanud. Wõtnud nõuiks wanapaganat ülesse
otstida ja ta toksi wälja wõtta.

Wisanud laua koorma selga ja läinud wana-
paganat otsima. Otsinud, otsinud, ei leida kusa-
giltki. Räänud kõik Peipsi ümberkaudsed kohad
läbi: wanapagan kadunud nagu tina tuhka.

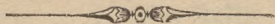
Läinud wiimaks wanapaganat kottu otsima.
Leidnudki wanapagana kōige perega kottu. Wana-
pagan oma sulastega karanud kōhe Kalewipoja kal-
lale. Küll nottinud Kalewipoeg neid maha, aga
ikka tulnud uusi juurde.

Wiimaks lippunud Kalewipojale wäsimus kallale.
Seda märganud wanapagan. Wõtnud karmesti
ahelad, wisanud Kalewipojale kaela ja sidunud
põrgu nurga külge kinni.

Kalewipoeg mõtelnud iseeneses: „Ega see nurl
mind kinni pia! Dõse, kui wanapagan magama
heidab, kusun enese lahti ja lähen oma teed!”

Kui wanapagan oma perega magama läinud,
tõmmanud Kalewipoeg täie jõuga põrgu nurga

maha. Wanapagan hārganud selle kolina, mūrina
peale ülesse ja jooksnud lohe sulastega Kale-
wipoja järele Kalewipoega kinni wõtma. Saanudki
wiimaks suure waetwaga Kalewipoja kätte. Wiinud
tagasi ja pannud pörgu harja peale kinni. Seal
seista Kalewipoeg praegugi weel kinni.

Dustude juhataja.

Nr.	Lehek. nr.
1. Kudas Abja wald rikkaks saanud	3
2. Abja walla rikkus	4
3. Pärnusse toodud raha lotid	5
4. Kudas Pärnu kaupmehed rikkaks saanud	7
5. Maa-alused	9
6. Sookaewu raha	11
7. Raha augul	12
8. Helme losfi warandus	14
9. Helme linn	15
10. Anne mägi	16
11. Pesa mägi	17
12. Wooremäe sündimine	18
13. Rahatirstu mägi	19
14. Usfimägi	20
15. Toolse usfid	22
16. Kurfi järw	23
17. Wisatu järw	24
18. Muru järw	25
19. Weisjärw	26
20. Kuremaa järw	27
21. Wäinjärw	27
22. Kaali järw	29

Nr.		Lehek. nr.
23.	Möödjärw	30
24.	Rudas wanapagan Peipsit mööt nud	31
25.	Kolm kadunud asja	32
26.	Wanatondi loot si	33
27.	Kärja hallikas	34
28.	Walgjärwe lehm	36
29.	Sõit Emajõel	36
30.	Wirtsjärwe silla ehitamine	37
31.	Wirtsu silb	39
32.	Sillawalgme	39
33.	Rott nõmm	40
34.	Kõa kiwi	41
35.	Jhaste tondikiwi	42
36.	Wanapagana kiwid	43
37.	Hundi kiwi	44
38.	Karisi kiriku ehitus	45
39.	Jaagupi kiriku ehitamine	47
40.	Järwe kirik	48
41.	Tallinna seegikirik	49
42.	Katku aed	51
43.	Katku pois	52
44.	Katku pahandus	53
45.	Halbjas ja mees	54
46.	Hundi lütt	56
47.	Raõast inimene	56
48.	Lendaja	58
49.	Libahundi lastmine	58
50.	Rändajad pärnad	60
51.	Nõia kepp	61

Nr.	Lehek. nr.
52. Rootsi kuninga tütar Riias	63
53. Tõrdu Hans	64
54. Pahapilli Andrese teod	66
55. Toolse rüütel	68
56. Hiidlaste kolm sõlme	70
57. Taelamäe kurat	72
58. Tindikalade äramängija	74
59. Palmi herra peasmine	75
60. Wiha rohi	76
61. Seene otsija nägemised	77
62. Kaardi mängijad	78
63. Ilma süüta nuheldud	79
64. Surm surma eest	81
65. Tark sant	81
66. Tõmmatud tüdruk	82
67. Pooja nuhtlus	84
68. Wanapagan loome nõudmas	86
69. Mees wanapagana pulmas	88
70. Wanapagana pidul	89
71. Uus maja	91
72. Kord aitab korda	92
73. Kas Kierd kodu	93
74. Wanapagan laewameheks	94
75. Kalewipoeg ja wanapagan	97

Raamatud,

mis G. Bihlaka kuluga on Trükitud.

1. Surma juus. Jutustus mäemeeeste elust.
Hind 15 kop.
2. Onne tee ehk kunst miljonäriks saada.
Hind 10 kop.
3. Murtud südamed. May Ringi ajaloolik
jutustus. Hind 20 kop.
4. Teised Wanapagana jutud. Hind 20 kop.
5. Balafirew, Peter Suure kuulus nalja-
hammas. Tema elu ja naljatused. H. 20 f.
6. Lahtised kirjad emadele. I. Emaliku kas-
watuse väärtus lapse esimisel eluaastatel.
II. Peeglipilt lastekasvatusest. III. Kas
kasvatame meie lapsi või kasvatavad lap-
sed meid? IV. Väikeste laste koduõpetusest.
V. Muutundmuse kasvatus. VI. Pimedate
laste koolitamisest. Hind 20 kop.
7. Würst Gabriel ehk Piriita kloostris wiimsed
päewad. Hind 60 kop.

Hind 20 kop.
